

EU KAO EKONOMSKA SUPERSILA: RAZVOJNA SURADNJA I IZAZOVI

Janković, Marinka

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:033964>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-04**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Sveučilišni preddiplomski studij, Financijski menadžment

Marinka Janković

**EU KAO EKONOMSKA SUPERSILA: RAZVOJNA SURADNJA I
IZAZOVI**

Završni rad

Osijek, 2022.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Sveučilišni preddiplomski studij, Financijski menadžment

Marinka Janković

**EU KAO EKONOMSKA SUPERSILA: RAZVOJNA SURADNJA I
IZAZOVI**

Završni rad

Kolegij: Gospodarstvo Hrvatske

JMBAG: 0010050910

e-mail: marinkagale@gmail.com

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Nataša Drvenkar

Osijek, 2022.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics in Osijek
University undergraduate degree in Financial management

Marinka Janković

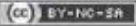
**THE EU AS AN ECONOMIC SUPERPOWER: DEVELOPMENT
COOPERATION AND CHALLENGES**

Final paper

Osijek, 2022.

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni (navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Marinka Janković

JMBAG: 0010050910

OIB: 33604634879

e-mail za kontakt: marinkagale@gmail.com

Naziv studija: Preddiplomski studij: Financijski menadžment

Naslov rada: EU kao ekonomska supersila: razvojna suradnja i izazovi

Mentor/mentorica diplomskog rada: Izv. prof. dr. sc. Nataša Drvenkar

U Osijeku, 16.09.2022. godine

Potpis Marinka Janković

SAŽETAK

Ovaj rad analizira EU kao ekonomsku supersilu. EU je nekoliko posljednjih desetljeća, moglo bi se reći, zapostavljala politiku moći na svjetskoj razini i koncentrirala se na unutarnju ekonomsku integraciju. Kroz jačanje ekonomske integracije, zanemari se jačanje EU u smislu političke moći i zauzimanja bolje pozicije u geopolitičkim odnosima. Međutim, zadnjih godina EU se sve više strateški vraća na globalnu pozornicu i zauzima sve jasniji stav koji je više „protekcioniistički“ (zaštita sigurnost, visokih standarda, stabilnosti, održivosti i uključivosti stanovništva i ekonomije) nego što je prije bio, jer EU svoju poziciju u svijetu razmatra s više rezervi i manje želja za zauzimanje rizika. Globalizacija i trgovinska politika tu su vrlo važni, a EU je izradila vlastite indikatore globalizacije. S obzirom na svoju važnost u geopolitičkim i geoekonomskim odnosima, može se zaključiti, a što će se i kroz ovaj rad pokušati argumentirati, kako je EU svakako supersila i to zbog svojih ekonomskih, vojnih, političkih i drugih „mekih“ snaga, bez obzira na izazove suvremene, geopolitičke i geoekonomske, stvarnosti.

Ključne riječi: EU, razvojna suradnja, razvojni disparitet, ekonomska supersila

SUMMARY

This thesis analyzes the EU as an economic superpower. In recent decades, it could be argued, the EU has neglected power politics at the international level and focused on internal economic integration. Strengthening economic integration has neglected strengthening the EU in terms of political power and taking a better position in geopolitical relations. In recent years, however, the EU has increasingly returned strategically to the global stage and has adopted an increasingly clear stance that is more "protectionist" (protecting security, high standards, stability, sustainability, and inclusion of the population and economies) than before, as the EU's position in the world is viewed with more reservations and less risk-taking. Globalization and trade policies are very important here, and the EU has created its own globalization indicators. Considering its importance in geopolitical and geo-economic relations, it can be concluded that the EU is definitely a superpower due to its economic, military, political and other "soft" forces, regardless of the challenges of today's geopolitical and geo-economic reality.

Keywords: EU, development cooperation, development disparity, economic superpower

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. METODOLOGIJA RADA	2
2.1. Predmet i cilj rada	2
2.2. Struktura rada	2
2.3. Metode i izvori istraživanja.....	2
3. GEOPOLITIKA – NAČIN DOLASKA DO STATUSA SUPERSILE	4
3.1. Je li Europska unija supersila.....	4
3.2. Kako je Europa zaboravila geopolitiku	10
3.3. Globalizacija.....	15
3.4. Ciljevi globalizacije.....	18
3.5. Efikasnost procesa globalizacije Europske unije kroz ekonomske indikatore.....	19
3.6. Utjecaj rata u Ukrajini na globalizaciju.....	25
3.7. Izazovi trgovinske politike Europske unije	28
4. ZAKLJUČAK	34
LITERATURA	35
PRILOZI	43

1. UVOD

Prije analize i objašnjenja predmeta istraživanja, bitno je naglasiti kako Europska unija (u nastavku: EU) nije država, već usko „isprepletena“ organizacija država, uzimajući u obzir ekonomsko, pravno, političko i društveno djelovanje te institucionalni okvir. Međutim, poput države, održava vanjske odnose s regijama ili drugim državama. Vodi „europsku vanjsku politiku“ u bliskoj suradnji s 27 država članica. EU ima niz institucija, nadležnosti i alata kako bi se njezin „glas čuo“ na globalnoj pozornici. Vanjska, sigurnosna i obrambena politika svih zemalja EU-a duboko su ukorijenjene u vlastitoj povijesti i oblikovane tradicionalnim odnosima s određenim zemljama i regijama. Primjerice, Afrika za Francusku i dalje ima posebnu ulogu zbog svoje kolonijalne prošlosti, kao što su za Španjolsku posebno važni odnosi s Latinskom Amerikom, a za Poljsku povezanost s Ukrajinom ili odnos EU prema Rusiji. Očito je da posebni nacionalni odnosi utječu i na vanjsku politiku EU. Takve tradicionalne veze mogu zakomplicirati zajedničku europsku politiku, ali mogu biti i korisne jer postoje vrijedna znanja u ministarstvima vanjskih poslova u Parizu, Madridu i Varšavi, bogato diplomatsko iskustvo, ali i ostale vrijednosti koje mogu proizaći iz takvih specifičnih odnosa za obje uključene strane. Nadalje, predsjedanje Vijećem EU, koje se rotira svakih šest mjeseci, često se koristi od strane država članica za intenziviranje svojih tradicionalno bliskih odnosa sa partnerskim zemljama i jačanje svog položaja u EU. Pri tome, razvojna politika također ima važnu ulogu za EU kao globalnog „igrača“, što seže do samog početaka razvoja EU, isprva kao Zajednice za ugljen i čelik, a potom i do snažne trgovinske integracije, Europske zajednice. Osim toga, EU, u duhu multilateralizma, provodi politiku pravne norme i liberalne vrijednosti. Ove vrijednosti, sadržane u članku 2. Ugovora o EU, uključuju poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti i vladavine prava, kao i ljudskih i manjinskih prava. Cilj ovog rada je istražiti što to znači biti supersila, kako EU unija može biti supersila u smislu kriterija i postignuća te, u konačnici, je li ona već supersila?

2. METODOLOGIJA RADA

U ovom poglavlju obrađuju se predmet, cilj, struktura, metode i izvori istraživanja ovog rada.

2.1. Predmet i cilj rada

Predmet rada koji se istražuje je EU kao ekonomska supersila, kriteriji koji mogu olakšati argumentaciju je li neka zemlja ili institucija uistinu „supersila“, kao i izazovi koji stoje pred njom. Cilj ovog rada je istražiti što više argumenata, analizirati pokazatelje i kriterije koji omogućavaju određivanje ekonomske, političke i društvene snage EU, položaj zemalja u EU, nadnacionalne ciljeve i važnost EU za ostvarivanje kvalitete življenja njezinih građana u 27 zemalja članica (uključujući ekonomski rast i razvoj, političku sigurnost i stabilnost, kvalitetu življenja i zaštitu potrošača, visoke standarde zaštite okoliša i socijalne uključenosti).

2.2. Struktura rada

Kako bi se sistematizirao predmet istraživanja i pokušali što jasnije prikazati i argumentirati temeljni pojmovi i ciljevi rada, rad je strukturiran kroz sljedeća osnovna poglavlja. Kroz tekst sata objasniti što se i na koji način objašnjava: Tako se u *Uvodu* rada objašnjavaju osnovni pojmovi kojima se pokušava dati početni pregled u samu temu rada. Poglavlje *Metodologija rada* sadrži osnovne informacije o samoj strukturi rada i korištenim znanstvenim metodama koje su se koristile kako bi se analizirao predmet istraživanja. *Treće poglavlje* predstavlja najveći istraživački izazov budući se pokušava pronaći odgovor na pitanje što čini neku zemlju supersilom te pokušaj pozicioniranja EU kao supersile u geopolitičkom i geoekonomskom smislu, a svakako uzimajući u obzir izazove globalizacije, (svjetske) trgovinske politike i međunarodne odnose. Zaključak daje pregled analize predmeta istraživanja na temelju i sintezu rada.

2.3. Metode i izvori istraživanja

U ovom radu koriste se sljedeće metode: povijesna metoda, metoda deskripcije, metoda klasifikacije, metoda analize, metoda sinteze. Tako je povijesna metoda služila za pregled bitnih

povijesnih momenata koji su zaslužni za stvaranje EU i jačanje njezine pozicije u svjetskim razmjerima. Kroz metodu deskripcije opisani su temeljni pojmovi globalizacije, supersile, ciljevi globalizacije, i slično. Nadalje, metoda klasifikacije poslužila je kako bi se sistematizirala i prikazala EU naspram različitih grupa zemalja. Pri argumentiranju stavova nužno je bilo pronaći što više relevantnih pokazatelja i istražiti postojeću dostupnu znanstvenu i stručnu literaturu, pa se, kroz metodu analize to napravilo korištenjem statističkih podataka koji prikazuju razne indikatore EU u odnosu na druge zemlje i područja usporedbe. Metoda sinteze, u konačnici, olakšala je sažeti navedene podatke i donijeti zaključak o tome je li EU super sila ili ne. Kako bi to sve bilo moguće koristili su se domaći i inozemni znanstveni i stručni radovi na temu EU, globalizacije, trgovinske politike, i slično. Osim toga, koristile su se i znanstveno-stručne publikacije relevantnih domaćih i inozemnih institucija, relevantni Internet izvori te statistički pokazatelji.

3. GEOPOLITIKA – NAČIN DOLASKA DO STATUSA SUPERSILE

Analizirajući suvremene promjene, institucionalni okvir i strateško usmjerenje EU, moglo bi se reći kako je, nekoliko posljednjih desetljeća EU zapostavljala geopolitiku i usmjeravala se na unutarnju ekonomsku integraciju (uspostavu i jačanje jedinstvenog unutarnjeg tržišta, ekonomsku transformaciju zemalja članica i snažni te održivi ekonomski rast i razvoj), ali tijekom zadnjih posljednjih petnaestak godina to se moralo promijeniti. U svijetu se događaju ogromne promjene, a političke situacije u mnogim zemljama su zabrinjavajuće do te razine da EU mora vratiti fokus na geopolitičke odnose, posebno kada se promotri i njezin geografski položaj, ali i svojevrsna ovisnost o sirovinama pa čak i političkom patronatu Sjedinjenih Američkih Država. Promjena institucionalnog ciklusa EU-a krajem 2019. došla je s nepoznatom vrstom retorike. Nova predsjednica Europske komisije, Ursula von der Leyen, govorila je o osnivanju „geopolitičke komisije.“¹ I ona i novi visoki predstavnik EU-a za vanjsku politiku, Josep Borrell, inzistirali su da sindikat sada mora „naučiti koristiti jezik moći“. Slično, francuski predsjednik Emmanuel Macron upozorio je da će Europa "geopolitički nestati" ako ne počne djelovati kao strateška sila (Lehne, 2020). Sve to moglo bi dati naslutiti kako se EU mora na globalnoj pozornici ponašati kao globalna strateška sila, inače će propasti, ma koliko se to rigorozno ili čak utopistički činilo. Uistinu, promatrajući i analizirajući položaj EU u ključnim razvojnim točkama, ovaj rad će pokušati argumentirati je li to uistinu tako. U nastavku rada će biti opisano što to zapravo supersila jest i kako se EU kretala kroz povijest u smislu stava prema geopolitici i globalizaciji.

3.1. Je li Europska unija supersila?

Tijekom godina, za EU mnogi su govorili da je potencijalna supersila ili već to jest. Tako, primjerice, postoje brojna istraživanja poput onih autora Reid (2004), Reding (2002), Leonard (2006), Rifkin (2013), ali i brojna druga. Supersila se može definirati, ističe Munro (2020), kao država koja posjeduje vojnu ili ekonomsku moć, ili oboje, i opći utjecaj znatno nadmoćniji od utjecaja drugih država. Znanstvenici se općenito slažu oko toga koja je država najveća ili

¹ Izraz "geopolitički" kako ga koriste političari EU-a obično konotira pristup vanjskoj politici usmjeren na raspodjelu vojne i ekonomske moći i rezultirajuću dinamiku moći (Lehne, 2020).

jedinstvena supersila, na primjer, Ujedinjeno Kraljevstvo tijekom viktorijanskog doba i Sjedinjene Države tijekom i neposredno nakon Drugog svjetskog rata, ali se često ne slažu oko kriterija koji razlikuju supersilu od drugih velikih sila i, sukladno tome, o tome koje bi se druge države, ako ih ima, trebale nazvati supersilama. Supersila je država koja se ne može ignorirati na svjetskoj sceni i bez čije suradnje nije moguće riješiti nijedan svjetski problem (Munro, 2020). Potencijalna supersila je ona država koja ima indikatore za postanak supersile. Moravcsik (2017) navodi da je EU danas istinska supersila i vjerojatno će to ostati još desetljećima. Prema većini objektivnih mjera, ona se ili natječe ili nadmašuje Sjedinjene Američke Države i Kinu u svojoj sposobnosti projiciranja cijelog spektra globalne vojne, ekonomske i meke moći. Europa dosljedno raspoređuje vojne trupe unutar i izvan svog neposrednog susjedstva. Manipulira gospodarskom snagom vještinom i uspjehom koji nema premca ni u jednoj drugoj zemlji ili regiji. A njegova sposobnost da koristi "meku moć" kako bi uvjerila druge zemlje da promijene svoje ponašanje je jedinstvena. Ako je supersila politički entitet koji može dosljedno transkontinentalno projicirati vojnu, ekonomsku i meku moć s razumnim izgledima za uspjeh, Europa se sigurno kvalificira. Štoviše, njezina moć vjerojatno će ostati ukorijenjena barem još jednu generaciju, bez obzira na ishod trenutnih europskih kriza. Ukratko, EU je „nevidljiva supersila“ u suvremenoj svjetskoj politici. Neki razlozi zašto se EU može smatrati supersilom su njezina vojska, ekonomska snaga te njezine „meke moći“.

Konvencionalna polazna točka za mjerenje vojne sposobnosti je novac koji svaka zemlja troši na obranu. S tim u vezi, Sjedinjene Američke Države, na koje otpada više od 40 posto globalne vojne potrošnje, predvode popis. Nakon toga, većina analitičara, primjerice Moravcsik (2017), navodi Kinu, s drugom najvećom nacionalnom potrošnjom i više od 2 milijuna aktivnih vojnika, a slijede je Rusija, Saudijska Arabija, Ujedinjeno Kraljevstvo, Indija, Japan, Francuska, Njemačka i Južna Koreja. I ovdje neuspjeh u okupljanju Europe zamagljuje našu geopolitičku viziju. Ako se ujedine europske vojne aktivnosti, EU dolazi na drugo mjesto. Europska vojna potrošnja čini 15 do 16 posto ukupne globalne potrošnje. Kina je treća, s manje od 10 posto, a Rusija troši manje od 7 posto, manje od upola manje od Europe (Moravcsik, 2017). Novija statistika Svjetske banke također ide u prilog ovome tome da je EU velika vojna moć ako se gleda kao cjelina, jer pokazuje da je po ukupnom trošku na vojsku, EU treća po ukupnoj vojnoj potrošnji u 2020. godini (The World Bank). Kad se gleda postotak potrošnje na vojsku u ukupnom BDP-u, vidljivo je da je u 2020. godini SAD imao 3,7% vojne potrošnje u ukupnom BDP-u, Velika Britanija 2,2%, Rusija

4,3%, Kina 1,7% i EU 1,6% (The World Bank). Iako EU ne stavlja toliku važnost na vojnu potrošnju u ukupnom BDP-u, u samom apsolutnom iznosu može se vidjeti da je potrošnja prilično velika. Zemlje članice EU dogovorile su povećati vojnu potrošnju u proračunu na 2%, cilj kojemu većina članica još uvijek teži, jer je to za sada uspješno samo sedam zemalja članica (od 21 koje su u UN-u), prema podacima Europskog parlamenta (2022), a to su Litva, Latvija, Estonija, Hrvatska, Poljska, Portugal i Grčka.

U povećanju vojne nadmoći svakako će pomoći nastojanje da se u svakoj zemlji članici poveća potrošnja u vojne svrhe, što EU svakako ima u svojim strateškim planovima, naročito u vremenu ratne nesigurnosti. Dapače, kako navodi Europska komisija (2022), kao izravnu posljedicu ruske invazije na Ukrajinu, države članice već su najavile povećanje svojih obrambenih proračuna za blizu dodatnih 200 milijardi eura u narednim godinama. Iako su ova povećanja neophodna, ona dolaze nakon godina znatnih rezova i ozbiljnog nedovoljnog ulaganja. Od 1999. do 2021. godine kombinirana obrambena potrošnja EU-a porasla je za 20% u odnosu na 66% za SAD, 292% za Rusiju i 592% za Kinu. Europska komisija (2022) navodi da bez koordiniranog pristupa, povećanje potrošnje može dovesti do daljnje fragmentacije i poništiti napredak postignut do sada. Dakako, napredak je moguć jedino ako se stvore i slijede specifične mjere za poboljšanje tako da se identificiraju problematična područja, na čemu EU svakako radi.

EU, moglo bi se reći, ima mnoge saveznike na koje može računati u kriznim situacijama prema kojima se može okrenuti, dok neke druge države nastupaju osamostaljeno na svjetskoj pozornici, ili uz potporu samo nekoliko saveznika koji dijele njihove ideologije. Pri tome, svakako je članstvo u EU od vrlo važne sigurnosti, kako u ekonomskom, ali tako i u političkom smislu. Europska unija ipak nije jedinstvena zemlja, već integracija 27 različitih zemalja, ali njena ujedinenost važnija je danas više nego prije, a njen utjecaj širi od samih granica EU. Širi cilj EU svakako je europeizacija, pa tako Schneider (2010) navodi da EU nastoji izvesti svoja načela, normativne standarde, pa čak i svoj *sui generis* model regionalne integracije u inozemstvo. Multilateralni okvir podupire usvajanje europskih obrazaca u regiji i promiče svrhovite promjene regionalnog institucionalnog okruženja. EU ne samo da se može pohvaliti stabilnim, uspješnim institucionalnim strukturama, europski je projekt najuspješniji primjer regionalne integracije u svijetu, a njegov jedinstveni model organizacije i upravljanja mogao bi pružiti atraktivna rješenja za integracije u regiji i šire.

Na temelju toga može se zaključiti da EU svakako svoja načela i standarde izvozi u zemlje koje žele biti članice EU ili imati pozitivne odnose s EU općenito. Europeizacija i eventualna nedavna de-europeizacija kao i otpor Turske prema europskim idealima su teme, „velike“ teme na suvremenom političkom terenu. Tako Alpan (2021) i mnogi drugi autori pokazuju važnost EU na globalnoj pozornici. Alpan (2021) navodi da je europeizacija raznovrstan i složen proces koji pokriva ogromna područja politike i uređenja, praćen većim domaćim, regionalnim i globalnim procesima. Koncept europeizacije stoga će nastaviti predstavljati vrijednu referentnu točku za proučavanje EU orijentacije uređenja i politike, bez obzira na to hoće li europeizacija stvoriti prilike za nove političke rasprave, diskurse, politike i aktere u slučaj Turske. Navedeno pruža dodatan argument u diskusiji važnosti EU i njezinom statusu supersile jer ima velik utjecaj na zemlje koje žele stvoriti određene promjene korištenjem EU kao obrasca za uvođenje tih promjena. Takva politička sila je onda svakako među najvećima u svijetu.

Uz sve promjene u svijetu u 20. i 21. stoljeću (ratovi, financijske krize, netrpeljivosti, zdravstvene krize, (a pogotovo nakon ruske invazije Ukrajine), od iznimne je važnosti ovu europeizaciju sagledati i u konačnici koristiti kao ujedinjenu silu za pozitivne promjene u svijetu. Ipak, vojna nadmoć dakako nije sve. Ekonomski pokazatelji govore u prilog tome da je EU supersila, a o čemu će biti više riječi u nastavku.

Tako, primjerice, Moravcisk (2017) navodi kako je jedna europska specijalnost projekcija ekonomske moći. Kako bi potaknule političke ustupke, europske zemlje manipuliraju pristupom svojim tržištima, uvjetuju ekonomsku pomoć i razmjenu te iskorištavaju regulatornu i institucionalnu dominaciju, što možda nije niti toliko iznenađujuće. Stoga je osnovni izvor europske ekonomske moći veličina njezina gospodarstva. U mnogim slučajevima EU se ne gleda kao jedno gospodarstvo, ali u mnogim slučajevima bi trebalo. Tako se za primjer može vidjeti nominalni BDP u 2019. godini za navedene zemlje (The World Bank, 2022):

Tablica 1. BDP odabranih zemalja po godinama (u milijunima dolara)

Područje	1992. godina	2001. godina	2010. godina	2019. godina
SAD	6.520.327,00	10.581.929	15.048.964	21.372.572
EU	7.406.290,00	7.393.822	14.557.639	15.691.850
Kina	426.915,00	1.339.395	\$6.087.163	14.279.937
Japan	3.908.809,00	4.374.711.694	5.759.071	5.123.318
Njemačka	2.131.571,00	1.945.790	3.399.667	3.888.326
UK	1.179.659,00	1.643.908	2.491.110	2.878.673
Indija	288.208,00	485.441	1.675.615	2.831.552
Francuska	1.401.465,00	1.377.657	2.645.187	2.728.870
Italija	1.320.161,00	1.168.023	2.136.099	2.011.285
Brazil	328.187,00	559.983	2.208.838	1.873.288

Izvor: vlastita izrada autorice prema podacima iz: The World Bank, 2022.

Iz priložene tablice, vidljivo je da je Europska unija sa 15,6 bilijuna dolara druga najveća ekonomija ako se uzme u obzir njezin cijeli prostor i sve države članice. Kao takva ima određenu moć i konkurentnost te dokazuje njezinu poziciju kao supersila. Protivnici bi mogli reći da se EU ne treba gledati integrirano, ali unatoč dužničkoj krizi eurozone, EU ide prema većoj fiskalnoj integraciji, kao i monetarnoj. EU se cijelo vrijeme sve više ponaša kao jedinstvena ekonomija. Nadalje, valuta EU-a, euro, uspješno se natjecao s dolarom kao globalna valuta. Chinn i Frankel (2008) pisali su o tome kako će se euro uspješno natjecati s dolarom, a Laser i Weidner (2022) navode da se euro uspio etablirati kao druga svjetska pričuvna valuta nakon dolara i čak se smatrao suparnikom dolara kao glavnoj svjetskoj međunarodnoj rezervnoj valuti. Od 2010. godine, međutim, dogodila se kriza i pad, nakon koje se treba uspostaviti oporavak. Međutim, vidljivo je kako ova valuta ima velike mogućnosti te u tom slučaju bi je svakako trebalo promatrati kao jedinstvenu cjelinu barem u pogledu trenutne tematike. Nadalje, postavlja se i pitanje „mekih“ moći, koje su ekvivalent „mekim“ vještinama. Jedna važna vrsta „meke“ moći je izgradnja multilateralne institucije kojima je privlačno pridružiti se. Danas su Europljani vodeći svjetski pobornici globalnih i regionalnih institucija. Njihova predanost počinje sa samim EU-om i njegovim prstenom sporazuma s regionalnim susjedima, ali Europa također ima odlučujući utjecaj

u upravljanju gospodarskom međuovisnošću, ljudskim pravima, okolišem, razvojem i zdravljem na globalnoj razini. Tipični su Ujedinjeni narodi: iako Sjedinjene Američke Države općenito prisvajaju zasluge kao najveći doprinositelj međunarodnom tijelu, kada se zbroji europski doprinos, oni su daleko utjecajni. Bez europskog pritiska, institucije poput Međunarodnog kaznenog suda, Svjetske trgovinske organizacije i drugih globalnih institucija ne bi postojale u sadašnjem obliku. Nametanjem uvjeta u zamjenu za članstvo ili zajedničkim nagrađivanjem usklađenosti, druge vlade postaju predane institucionalnim pravilima koje je Europska unija osmislila, čime utječu na politike pojedinačnih država, o čemu govore Schneider (2010) i Apan, (2021). Proces kandidiranja i postajanja članom EU svakako dovodi do uspostave zajedničke usklađenosti ili nastojanja da se istoj približi, kao na primjer u slučaju Albanije (Spahiu, 2015).

Prema Moravcisku (2017) EU također koristi suptilnije načine primjene „meke“ moći. Jedan je kroz obrazovanje. Europa je jedna od dvije obrazovne velesile. Dvadeset sedam od 100 najboljih svjetskih sveučilišta nalazi se u Europi, u usporedbi s 55 u SAD-u, jednim u Rusiji i nijednim u Kini. Europa nadmašuje Sjedinjene Američke Države u obrazovanju stranih studenata, ugošćujući gotovo dvostruko više studenata izvan EU-a nego neamerikanaca na američkim sveučilištima, i preko 10 puta više studenata od onih koji nisu Kinezi koji studiraju u Kini. 1,3 milijuna studenata iz inozemstva pohađalo je tercijarnu razinu studija diljem EU-27 u 2018. (Eurostat, 2020). U Kini ih je istovremeno bilo oko 490 tisuća (Ministry of Education, The People's Republic of China, 2019) a u SAD-u 1,1 milijun (IIE, 2019). Zatim, odljevi izravnih stranih ulaganja prikazani su od 1991. do 2021. godine u tablici u nastavku u odabranim zemljama.

Tablica 2. Odljevi izravnih stranih ulaganja od 1991. do 2021. godine (u milijunima dolara)

Područje	1991	2001	2011	2021
Svijet	198.856,80	681.550,40	1.628.481,60	1.707.593,50
EU	90.925,70	337.323,40	461.477,70	397.637,10
Njemačka	22.937,20	39.889,40	77.928,90	151.690,00
Rusija	0,00	2.502,10	48.634,90	63.602,50
UK	16.408,70	57.206,80	95.587,40	107.741,40
SAD	32.696,00	124.873,00	396.569,00	403.101,00
Kina	913,00	6.885,40	74.654,00	145.190,00
Brazil	1.015,00	-2.257,60	11.061,70	23.082,80

Izvor: vlastita izrada autorice prema podacima iz: UNTCAD, 2022

Vidljivo je da je EU druga po iznosu odljeva stranih ulaganja, u iznosu od 397.637 milijuna dolara, a SAD prvi s 403.101 milijun dolara u 2021. godini.

3.2. Je li EU zaboravila geopolitiku?

Geopolitički odnosi su u suprotnosti s dugogodišnjim shvaćanjem EU-a o svom mjestu u svijetu. Počevši od francuskih državnikana Jeana Monneta i Roberta Schumana, europska integracija zamišljena je kako bi se prevladalo naslijeđe politike moći koja je donijela rat i sukobe u Europu. Cilj očeva utemeljitelja bio je zamijeniti to naslijeđe novim konceptom sigurnosti koji se temelji na međuovisnosti i zajedničkom suverenitetu u zajedničkim institucijama (Lehne, 2020). Ujediniti Europu u cjelinu stvorilo bi nepovoljne uvjete za daljnje ratove na europskom tlu jer to ne bi nikome u zajednici bilo od interesa. Na kraju je to i uspjelo. Ipak, ovaj koncept uspio je tijekom nekoliko desetljeća samo zahvaljujući posebnom geopolitičkom kontekstu. Europska integracija razvila se u međunarodnom sustavu koji su oblikovale i kojim su dominirale Sjedinjene Američke Države, koje su također bile glavni zaštitnik Zapadne Europe od glavne prijetnje tog doba: Sovjetskog Saveza. U velikoj mjeri, upravo su američko jamstvo sigurnosti i globalna vodeća uloga omogućili Europljanima luksuz da geopolitiku ostave iza sebe (Lehne, 2020). Svoje promjene i stvaranje liberalne demokracije, Kocka (1995) navodi, EU je podupirana tijekom

godina sve više i s pomoći SAD-a. U tom periodu EU rješavala je mnoge izazove u stvaranju integriranog društva i borbi s poslijeratnom ostavštinom.

Kraj Hladnog rata (1947-1991) i raspad Sovjetskog saveza (1922.-1991.) nisu iz temelja promijenili situaciju nadmoći SAD-a, s obzirom da se i dalje SAD razvijao kao globalna sila, a EU se borila sa unutarnjim problemima. Kako navodi Kocka (1995), strukture su polako nastajale u Europskoj zajednici, sada EU. Sukob ideologija nije učinio nacionalnu državu zastarjelom, ali je pomogao udomaćiti nepredvidivu dinamiku nacionalizma unutar zapadne Europe, denacionalizirao je veliki dio zapadnoeuropskog života, zakona, poslovanja i politike. Drugim riječima, integracija EU polako je dobivala svoj oblik, a EU je svoj fokus imala na stvaranju odnosa unutar granica Europe ujedinjavanjem nacija i smirivanjem različitih ideologija koje su do tada dovodile do ratnih sukoba.

Čelnici EU-a sada su sebe smatrali glavnim partnerima Washingtona u izgradnji liberalnog globalnog poretka utemeljenog na pravilima utemeljenog na demokraciji i tržišnoj ekonomiji. Nadali su se da će se sporovi i izazovi sve više rješavati u okviru regionalnih i globalnih institucija. Kao entitet utemeljen na multilateralnoj suradnji utemeljenoj na zakonu, EU je sebe doživljavala kao model i avangardu budućeg globalnog poretka (Lehne, 2020). U počecima je postojao određeni optimizam da će svjetska uloga i moć EU rasti. Taj je optimizam najživlje izražen u knjigama kao što su Sjedinjene europske države, Europska supersila i posebno u Zašto će Europa voditi 21. stoljeće, gdje se tvrdilo da će EU naslijediti SAD kao dominantna supersila (Webber, 2016), a s time će se, može se zaključiti, i EU koristiti kao obrazac regulatornog, političkog i društvenog uspjeha.

Ovo široko podijeljeno povjerenje u benigno međunarodno okruženje potaklo je EU da optimistično gleda na ekonomske odnose s ostatkom svijeta. Europljani su pretpostavljali da bi uklanjanje prepreka tržišnim snagama, u kombinaciji s multilateralno dogovorenim pravilima, osiguralo pozitivne ishode za sve. Što se tiče vanjske i sigurnosne politike, europske su države uglavnom slijedile vodstvo SAD-a. Oni su sretno delegirali Washingtonu posao uklanjanja preostalih prepreka liberalnom poretku, istovremeno smanjujući svoje vojne izdatke i uživajući u dividendi mira (Lehne, 2020). Vojni izdaci kao postotak BDP-a stalno su opadali u većem dijelu svijeta u većini posljednjih 60 godina. Dok su zemlje EU u prosjeku trošile nešto ispod 4% svog

BDP-a na vojne rashode 1960. godine, do 2020.godine to je bilo nešto više od 1,5% (Demertzis, 2022; The World Bank)

San o liberalnom svjetskom poretku počeo se raspadati prije petnaestak godina. Do tada je postalo jasno da Rusija neće prijeći na liberalnu demokraciju, kao što su se mnogi na Zapadu nadali 1990-ih. Umjesto toga, konsolidirala bi se kao autoritarna država posvećena osiguravanju opsežne zone utjecaja. Svaka preostala nada u obnovu skladnih odnosa između Zapada i Rusije brutalno je poremećena 2014. godine, kada je Rusija anektirala Krim i započela sukob u istočnoj Ukrajini, a velik broj Rusa pokazao je pozitivno mišljenje prema ratu i anektiranju Krima (O'Loughlin i Toal, 2019; Volkov i Kolesnikov, 2022).

Javno mišljenje prema EU idejama i nadmoći iz mjeseca u mjesec se pogoršavalo. Također, Lehne (2020) navodi da je postalo očito da izlazak stotina milijuna Kineza iz siromaštva neće biti popraćen napretkom prema liberalizaciji i pluralizmu. Kina bi kombinirala ekonomski uspjeh s jednostranačkom vladavinom, opovrgavajući zapadnu dogmu da su ekonomski razvoj i demokracija intrinzično povezani. Zajedno s Rusijom, Kina je postala jezgra antizapadne koalicije koja je imala za cilj oduprijeti se i smanjiti regionalni i globalni utjecaj Zapada. Sentimenti prema Zapadu su vrlo loši, što podupiru istraživanja Gan (2020), Xu (1998) i mnogih drugih. To nisu bili jedini zastoji. Turska – do prije deset godina viđena kao buduća država članica EU – počela se brzo udaljavati od Europe. I treperenje nade u pobunama Arapskog proljeća koje su započele krajem 2010. brzo je praćeno obnovljenom autokracijom na nekim mjestima, a nemirom i kaosom na nekima. Turska je i dalje ključan strateški partner EU. Tursko gospodarstvo suočava se s nekoliko izazova, poput visoke nezaposlenosti i visoke inflacije. Snažna gospodarska nestabilnost potkopala je poslovno okruženje, a pretjerano oslanjanje na vanjsko financiranje stvorilo je ranjivosti. Sve to, zajedno sa političkim nestabilnostima i neslaganjima s nekim od glavnih načela EU dovodi do vrlo izazovnih geopolitičkih odnosa (Lehne, 2020). Alpan (2021) podupire ovo stajalište. Smatra da Europa više nije *lingua franca* u turskom političkom krajoliku, trend koji se također povezuje s de-europeizacijom u literaturi. To ne znači da je 'Europa' potpuno nestala iz unutarnjopolitičkih orijentacija, političkih rasprava i pregovora o identitetu. Umjesto toga, Ankara koristi Europu strateški kako bi opravdala radnje koje je EU kritizirao. Ali „konačni udarac“ bio je izbor Donalda Trumpa za predsjednika SAD-a 2016. godine. Njegov prezir prema savezima i multilateralnoj suradnji, agresivnoj trgovinskoj politici i otvorenoj nesklonosti europskim

integracijama otklonili su svaku sumnju da se staro transatlantsko partnerstvo duboko promijenilo. Došao je samo nekoliko mjeseci nakon referendumske odluke Ujedinjenog Kraljevstva da napusti EU, koja je slomila povjerenje unije u nepovratnost europskih integracija. Trumpov izbor je ostavio jako potresenu EU. Brojne temeljne pretpostavke o pogledu EU na svoje mjesto u svijetu više nisu bile istinite. (Lehne, 2020). Čak je i preoprezna njemačka kancelarka Angela Merkel u svibnju 2017. priznala da su „vremena u kojima bismo mogli potpuno ovisiti o drugima na izlazu” i „mi Europljani moramo uzeti svoju sudbinu u svoje ruke” (BBC, 2017). Ovakve tenzije donekle su se smanjile dolaskom na vlast novog predsjednika SAD-a, koji ima puno liberalniji pogled na bilateralne i multilateralne suradnje. S pobjedom Joea Bidena, Blockmans (2021) navodi da postoji najmanje četverogodišnje razdoblje za oživljavanje saveza demokracija, suočavanje s autoritarnim silama i zatvorenim ekonomijama koje iskorištavaju otvorenost na kojoj su izgrađena američka i europska društva, i oblikovanje tih dijelova multilateralizma koji služe transatlantskim interesima. Sullivan (2018) navodi da se privremena američka odsutnost može preživjeti; dugotrajna američka odsutnost nije. Dugoročno, međunarodnom će poretku i dalje biti potrebno vodstvo, čak i u najbolje razvijenim područjima međunarodne suradnje. To znači da svijet, kao i EU kao dio, nije odustao od suradnje s SAD-om, iako su odnosi bili iznimno oštećeni tijekom ere predsjednika Trumpa.

Globalna strategija EU nazvana Zajednička vizija, zajedničko djelovanje (Europska služba za vanjsko djelovanje, 2017) koju je 2016. predstavila tadašnja visoka predstavica za vanjsku politiku i sigurnost Federica Mogherini naznačila je promjenu u pristupu EU. Raniji strateški koncepti, posebno o susjednim regijama EU-a, naglašavali su transformativni plan. Prevladavalo je stajalište da bi obećanjem financijske pomoći i eventualnog djelomičnog sudjelovanja u europskim integracijama EU mogla uvjeriti susjedne zemlje da se posvete demokratskim i tržišnim reformama. Ova jednostavna politika proširenja nije uspjela, jer je malo susjeda pokazalo interes za ponudu EU-a. Dakle, suočena sa stvarnošću rastućih previranja na istoku i jugu, Globalna strategija smanjila je ocjenu transformacije i umjesto toga se usredotočila na zaštitu interesa EU-a i osiguranje stabilnosti i otpornosti (Europska služba za vanjsko djelovanje, 2017). Nova strategija također naglašava razvoj obrambene politike EU-a i eventualnu stratešku autonomiju. Države članice usvojile su niz inicijativa za jačanje vojnih sposobnosti, jačanje obrambene suradnje i poboljšanje odgovora EU-a na krize. Proći će godine da se razni programi i projekti ispune, ali na

kraju bi se europske vojne sposobnosti trebale povećati, posebice zato što su obrambeni proračuni u Europi sada ponovno u porastu.

Lehne (2020) navodi da sjajni novi hardver neće pomoći sve dok softver nije do nule. Kao multilateralno tijelo s dvadeset i sedam članica koje o pitanjima vanjske i sigurnosne politike odlučuje jednoglasno, EU ima težak hendikep. Turski predsjednik Recep Tayyip Erdoğan, ruski predsjednik Vladimir Putin, Trump, pa čak i Macron mogu poslati vojsku u inozemstvo u roku od nekoliko sati bez mnogo unutarnjih ili vanjskih ograničenja. EU zahtijeva dug proces koji uključuje više slojeva pripreme i konzultacija – uz veliku vjerojatnost da će na tom putu zapeti. U hitnim krizama, kada je svaki sat važan, EU jednostavno nije vjerodostojan akter. Čak će se i njezine veće države članice obratiti jedna drugoj ili vanjskim partnerima kako bi se mobilizirale za zajedničko djelovanje umjesto da se oslanjaju na glomaznu i sporu mašineriju EU-a

Ovo otvara mnoge probleme u nastupanju EU na globalnoj razini. Ako zemlje smatraju da ne mogu na EU računati u vremenima krize zbog velikih birokratskih prepreka, to može umanjiti značaj EU kao supersile koja ima i razvija dobre odnose sa svojim partnerima. Zato je potrebno uvesti promjene u vanjskoj politici i mobilizaciji vojske sa svrhom lakšeg iskorištavanja moći koje EU ima.

Moglo se očekivati da će sve lošije sigurnosno okruženje uvjeriti države članice u potrebu za jačom i koherentnijom vanjskom politikom EU. No, stvarni trend posljednjih godina bio je prema većoj asertivnosti nacionalne vanjske politike. Gospodarska i migracijska kriza krajem 2000-ih, odnosno sredinom 2010-ih, potkopali su povjerenje EU-a i produbili podjele među članicama unije. Istodobno, američko vodstvo – ključno u prošlosti za zbližavanje EU – opalo je, dok su vanjske sile poput Kine ili Izraela postale bolje iskorištavanju EU zemalja jedne protiv druge (Lehne, 2020). Profil zemalja poput Rusije proširio se diljem EU. Rusija, ključni počinitelj ovakvih „operacija“ njeguje veze s nekoliko političkih stranaka u Europi, posebice s krajnje desnice. Za takve stranke Moskva je pružatelj političke i praktične podrške, a širi različita anti-europska mišljenja.

Do određene točke, EU može preokrenuti ovaj trend snažnijim vodstvom, kako institucija u Bruxellesu, tako i — što je vjerojatno još važnije — čelnika velikih država članica EU. Međutim, čak ni najbolje namjere neće prevladati strukturno ograničenje da države članice nastavljaju provoditi nacionalne vanjske politike paralelno s kolektivnom politikom unije. Postizanje istog

stupnja integracije u vanjskoj politici kao što je EU postigla u trgovini, gdje Komisija pregovara u ime cijele unije, čini se nedostižnim u doglednoj budućnosti. Heterogenost EU-a je prevelika, a velike zemlje ostaju previše predane svojim nacionalnim vanjskim politikama (Lehne, 2020). Zato su strategije koje nastoje ujednačiti Europsku uniju od ključne važnosti—to se odnosi na razlike u prihodima, prilikama, slobodama, koje u cijeloj EU trebaju biti jednake. EU mora biti „ujedinjena u različitosti“, ali to ne znači različitost u dohotku ili mogućnostima za samo aktualizaciju i sretan život. To je nešto što u cijeloj EU mora biti na visokoj razini kako bi se svaka članica EU osjećala kao važan dio zajednice.

Najbolje čemu se može nadati je bolja koordinacija nacionalnih vanjskih politika velikih europskih zemalja, koja bi trebala nadopunjavati, a ne gušiti zajedničku politiku EU-a. Jedan od načina da se to postigne je da se vanjska politika EU-a učini fleksibilnijom tako da se pojedinim državama ili njihovim skupinama naloži da u ime EU pokrenu odabrana pitanja vanjske politike. Vijeće sigurnosti EU-a, kako su predložili Macron i Merkel, također bi moglo ponuditi okvir u kojem bi se nacionalne politike i kolektivno djelovanje mogle učinkovitije nadopunjavati (Lehne, 2020).

Kako na geopolitička pitanja utječe globalizacija, što je ona i koji su joj ciljevi, razmatra se u sljedećem poglavlju.

3.3. Globalizacija

Globalizacija u zadnjih par desetljeća otvara EU pritiscima i utjecaju cijelom svijetu. Integracija unutar Europe postaje samo jedan dio problema s kojim se EU mora znati nositi kada utjecaji svih država svijeta kucaju na vrata. EU kao jednina i supersila nastupa prema vanjskoj politici, društvu, kulturi, ekonomiji, drugih država. Događanja u jednoj državi brzo se prošire i utječu na cijeli svijet. Tako je ogroman katalist globalnoj krizi 2007. godine imala kriza na tržištu nekretnina u SAD-u koja se prelila na sve ekonomije svijeta.

Globalizacija je definirana na više alternativnih načina, ali postoje dva široko korištena pristupa. Početni pristup globalizaciju je doživljavao kao širenje tržišnih odnosa u smislu povećanja trgovine i izravnih stranih ulaganja. Šira definicija globalizacije je „integracija proizvodnje, distribucije i upotrebe dobara i usluga među svjetskim ekonomijama“ (Otsubo, 1996: 1). U tom

smislu globalizacija je sinonim za internacionalizaciju. Zašto postoje dva pojma za opisivanje istog fenomena? Javlja se dva razloga. Prvo, „ovakva definicija [...] predlaže 'izvorni uvjet', početnu točku za 'proces' gdje se smatra da dolazi do strukturne promjene, radikalnog povećanja internacionalizacije (Radice, 1998: 3). Drugo, globalizacija se percipira kao 'produbljivanje' međunarodnih ekonomskih odnosa za razliku od njihovog širenja u smislu raspona zemalja i drugih uključenih agenata (Thompson, 1995: 199). Nadalje, globalizacija se obično povezuje s liberalizacijom prije svega zato što se pretpostavlja da su pritisci mobilnosti kapitala, tehničkih promjena i povećane tržišne konkurencije značajno smanjili ulogu nacionalne države; i drugo, liberalizacija se smatra najučinkovitijim načinom za postizanje globalizacije. S ove točke gledišta „istinski globalna ekonomija je ona kojom dominiraju transnacionalne tvrtke i financijske institucije, koje djeluju na svjetskim tržištima neovisno o nacionalnim granicama, nacionalnim političkim ciljevima i domaćim ekonomskim ograničenjima” (Bairock i Wright, 1996: 3). Iako ovu definiciju široko prihvaćaju 'hiperglobalisti' (uglavnom neoklasični ekonomisti) i 'skeptici' (uglavnom strukturalistički ekonomisti), oni se ne slažu oko prirode globalizacije i odvija li se takav proces zapravo. Hiperglobalisti vjeruju da je kapital oslobođen svih ograničenja i da ima dovoljno moći da kazni zemlje koje pokušavaju ograničiti tu slobodu. S tog gledišta, globalizirana tržišta je vrlo teško regulirati, pa su vlade stoga prepuštene na milost i nemilost neposlušnim globalnim tržišnim silama. Zemlje koje provode intervencionističku politiku platit će tešku kaznu. Internacionalno mobilni kapital odletjet će iz zemalja koje ograničavaju njihovu slobodu i na taj način će ugroziti njihova gospodarstva. Ti razvoji nisu samo jako napredni i nezaustavljivi, već su i poželjni (Stiglitz, 2009). Smanjenjem naizgled proizvoljnih intervencija vlada, globalizacija će omogućiti tržišnim snagama povećanje učinkovitosti i produktivnosti kroz natjecanje, te bolju preraspodjelu resursa. Ova se integracija smatra od posebne koristi za najmanje razvijene zemlje jer je rezultat kretanja kapitala olakšavanje ravnomjernije raspodjele kapitala diljem svijeta. Globalizacija će dovesti do eliminacije svih nacionalnih razlika. Svjedoci smo kraja Trećeg svijeta (Rivoli, 2008). Ovakvu interpretaciju globalizacije skeptici su kritizirali i osporili. Nitko od ovih autora ne poriče važnost povećanja međunarodne trgovine i izravnih stranih ulaganja, ali oosporavaju implikacije ovog trenda. Oni tvrde da ne postoje jasni dokazi o globalizaciji i stoga je to mit budući da: 1. Postojanje visoko internacionaliziranih ekonomija nije bez presedana (što implicira da bi trebalo biti bez presedana). 2. Čini se da su prave transnacionalne tvrtke (TNC) relativno rijetke (što implicira da bi trebale biti češće). 3. Izravna strana ulaganja visoko su

koncentrirana među naprednim industrijskim gospodarstvima (što implicira da bi trebala biti ravnomjernije raspoređena i uključivati LDCs). 4. Trgovinski, investicijski i financijski tokovi koncentrirani su u trijadi Europe, Japana i Sjeverne Amerike (što podrazumijeva regionalizaciju, ali ne i globalizaciju). 5. Glavne ekonomske sile imaju kapacitet da izvrše snažan pritisak upravljanja nad financijskim tržištima i drugim gospodarskim trendovima (što implicira da globalna tržišta nisu izvan regulacije i kontrole) (Hirst i Thompson, 1996: 2).

Gornja definicija zapravo nije definicija nego opis, te je stoga prilično tautološka. Ako se globalizacija definira kao širenje tržišnih odnosa u smislu povećanja trgovine i izravnih stranih ulaganja u kombinaciji s liberalizacijom, to je opis onoga što se događalo u posljednjih 20-30 godina, što nije opovrgnuto. Povećana međunarodna trgovina i međunarodni tokovi kapitala sami po sebi nisu dokaz globalizacije. To su karakteristike internacionalizacije, a globalizacija se mora odnositi na nešto drugačije da bi imala bilo kakvo analitičko značenje. Drugim riječima, globalizacija bi se trebala odnositi na novu gospodarsku strukturu, a ne samo na veće intenziviranje internacionalizacije unutar postojećeg međunarodnog ekonomskog sustava. U nedostatku točne definicije i jasnog odvajanja globalizacije od internacionalizacije, termini ostaju zamjenjivi čak i u rukama istraživača koji takve razlike ponajprije ističu. Štoviše, zbog svoje zamućenosti, takva definicija također ne uspijeva razumjeti trajne i prolazne karakteristike svjetske ekonomije u razvoju. Iako se, kako će se tvrditi, internacionalizacija u obliku ekspanzije trgovine i izravnih stranih ulaganja može smatrati bit kapitalizma i akumulacije kapitala, budućnost politika liberalizacije bit će određena politički. Drugim riječima, liberalizacija nije jedini dostupni okvir politike za globalniji svijet.

Nadalje, Europa se u zadnjim godinama sve više bavi problemom izmjene globalizacije, dakle onoga što globalizacija jest i kako će napredovati. Kroz godine je EU postavljala putanju globalizacije kao jedna od moćnijih sila u svijetu, a svoje dosta otvorene politike danas češće preispituje, kako navodi Ülgen (2022). Danas pokušava preoblikovati globalizaciju i njezine utjecaje opreznijim nastupom prema vanjskim tržištima. Međutim, kako Ülgen navodi, to ne znači da EU ima posebno *laissez-faire* stav prema globalizaciji—naprotiv, često je EU zapravo koristila, ali i ukrotila, moć globalizacije raznim regulacijama i političkim okvirima. Međutim, u zadnjim godinama postoje još intenzivniji naponi da se globalizaciju usmjeri na određeni način. Središnja nit je cilj kombiniranja globalne dinamike s ponovnim uspostavljanjem suverene kontrole nad

ključnim područjima međunarodne politike. Dominantna priča o europskom suverenitetu i autonomiji počela je prožimati pristupe EU globalizaciji drugačijim tonom.

3.4. Ciljevi globalizacije

Temeljni cilj globalizacije je ostvarivanje profita, pronalazak i osvajanje novih tržišta, utvrđivanje novih i jeftinijih sirovina, smanjenje rizika u poslovanju, uklanjanje ili ograničavanje konkurencije i dominacija na svjetskom tržištu. Pretpostavka svjetske povezanosti temelji se na tezi koju su nametnule razvijene države, a koja govori kako se daljnji razvoj gospodarstva može ostvariti na temelju izabranih kriterija poslovanja i tamo gdje osnovu i nositelja povezivanja predstavlja krupni kapital (Vietor, 2010). Uvjet za globalizaciju su internacionalizacija svjetske proizvodnje i trgovine. Globalizacija uključuje potpunu ekonomsku liberalizaciju, odnosno otvaranje vrata krupnom kapitalu koji postaje nositelj čelnih pozicija (Veselica, 2007). I EU ima svoje ciljeve globalizacije, koji se kroz godine mijenjaju po postaju donekle oprezniji i više protekcionistički.

Nedavni pristup globalizacije u EU još nije u potpunosti definiran; EU je usred promišljanja mnogih svojih globalnih politika, a njegove unutarnje rasprave još uvijek su žive i neriješene. Ipak, počeli su se pojavljivati široki obrisi rekalibrirane strategije. Središnja nit je cilj kombiniranja globalne dinamike s ponovnim uspostavljanjem suverene kontrole nad ključnim područjima međunarodne politike. Dominantni narativ europskog suvereniteta i autonomije počeo je prožimati pristupe EU globalizaciji drugačijim tonom. Europski čelnici i kreatori politike inzistiraju na tome da ovo nije odbacivanje globalizma kao takvog, već pokušaj preuzimanja više strateške kontrole nad njegovim obrisima (Youngs i Ulgen, 2022).

Može se reći da su ciljevi globalizacije u EU slični ciljevima europeizacije. Ladi (2006) navodi da su te dvije pojave isprepletene i da među njima ne postoji antitetički odnos. Njihova srž je slična, temeljena na vrijednostima neoliberalizma, predstavničke demokracije i otvorenog tržišnog gospodarstva. Iz navedenog daje se zaključiti da je širi cilj globalizacije u EU iskoristiti globalno tržište, ali iskoristiti i svoju moć za stvaranje svijeta koji je više ujedinjeno i temeljeno na demokratskim idejama „ujedinjenosti u različitosti“ koje EU poštuje i promoviran.

3.5. Efikasnost procesa globalizacije Europske unije kroz ekonomske indikatore

EU svojom snagom i globalnim utjecajem oblikuje globalizaciju. Nameće se pitanje koliko je do sada EU bila uspješna u globalizaciji? Ülgen (2022) navodi da je tijekom mnogih desetljeća, EU bila moćna sila u širenju međunarodne trgovine. EU je podržavala multilateralne trgovinske sporazume, stvaranje Svjetske trgovinske organizacije (WTO) i postupno širenje trgovinske agende. U novije vrijeme, EU je nastojala održati rad WTO-a jer su razne njegove procedure atrofirale. Početkom 2010-ih krizom pogođena EU okrenula se mnogim, često suptilnim, oblicima protekcionizma. Međutim, umjesto da nastavi putem otvorenog protekcionizma, EU je nedavno provela niz nijansiranih promjena u svojim međunarodnim trgovinskim politikama. Ključno, uz svoju potporu otvorenoj trgovini, EU je odigrala vodeću ulogu kao svjetski regulator globalnih tržišta. Upravo kroz ovu regulatornu prizmu EU je pronašla svoje najizraženije mjesto u globalizaciji i utjecaj na nju. EU je razvila politiku reguliranog globalizma djelomično zato što je morala uspostaviti regulatorne okvire za upravljanje europskom integracijom, što znači da su se ti okviri ponudili kao predlošci kada je međuovisnost počela rasti na globalnoj razini. Ali ta je politika također predstavljala sklonost upravljanom globalizmu pod krinkom pravila o konkurenciji, zdravstvenoj zaštiti, sigurnosti, okolišu i drugim područjima. Tijekom posljednjeg desetljeća, EU je postupno prilagođavala svoje međunarodne trgovinske politike, s implikacijama na način na koji se blok pozicionira u odnosu na globalizaciju. U delikatnom činu balansiranja, EU je nastojala obuzdati protekcionizam drugih sila dok se branila od nekih dimenzija hiperglobalizacije. Narativ EU promijenio se kako bi prihvatio pojmove kao što su autonomija i ekonomski suverenitet.

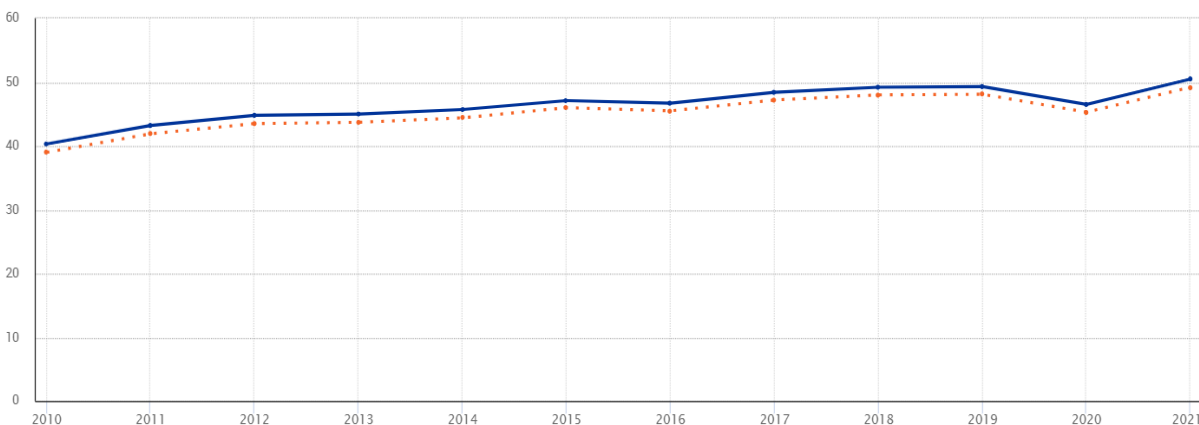
Regulacija globalizacije je više od teoretskog izraza. Jacoby i Meunier (2010) govore o regulaciji ili upravljanju globalizacijom. Navode pet glavnih mehanizama kroz koje se ona provodi: proširenje djelokruga politike; vršenje regulatornog utjecaja; osnaživanje međunarodnih institucija; proširenje teritorijalne sfere utjecaja EU; i preraspodjelu troškova globalizacije. Može se zaključiti da ti mehanizmi nisu pretjerano efikasni, prema njihovom mišljenju.

EU sada oblikuje svoje sporazume o gospodarskom partnerstvu s afričkim, karipskim i pacifičkim državama (AKP) mnogo bliže svojim gospodarskim interesima nego prethodni sporazumi u okviru partnerstva Unije za ACP; zbog toga su mnoge afričke zemlje odbile potpisati takve sporazume. EU također koristi mnoge od tih bilateralnih trgovinskih sporazuma kako bi potaknuo treće zemlje

da prihvate ograničenja intelektualnog vlasništva koja nadilaze Sporazum WTO-a o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPS). Pristup EU prešao je s nerecipročnog otvaranja tržišta na više recipročne trgovinske i investicijske politike (Ülgen, 2022).

EU je izradila „vlastiti pregled“ indikatora ekonomske globalizacije kako bi lakše na temelju njih provodila razne politike. Ovi indikatori sagledavaju međunarodnu trgovinu, izravna strana ulaganja, zapošljavanje u stranim poduzećima, istraživanje i razvoj te dodanu vrijednost.

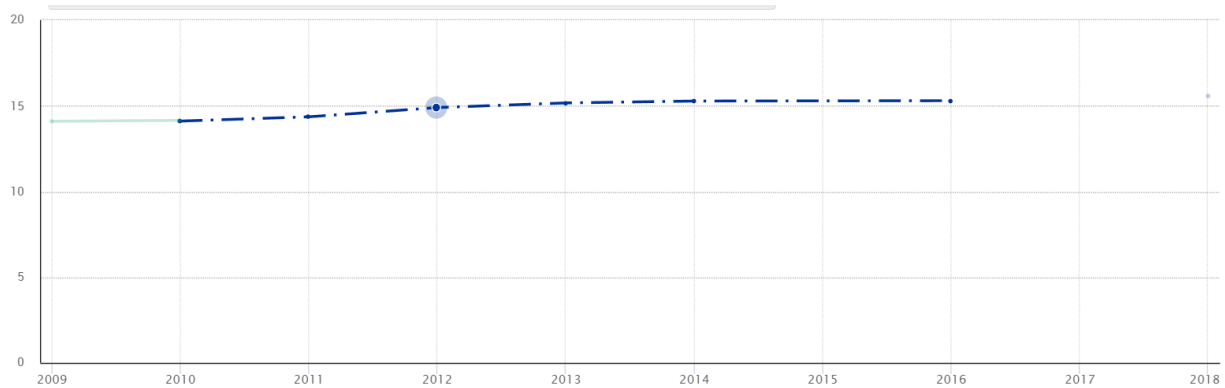
Grafikon 1. Izvoz dobara i usluga u % BDP-a EU od 2010. do 2021. godine

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: Eurostat, 2022.

Na Grafikonu 1. je vidljivo da izvoz dobara i usluga u postotku BDP-a lagano raste od 2010. do 2021. godine, s tim da je 2020. godine bio pad. Ovaj pad može se objasniti kao posljedica mnogih globalnih kriza, a posebice pandemije koronavirusa. Vidljivo je kako EU nastavlja u 2021. godine svoju uzlaznu putanju u što većem izvozu, koji je u 2021. godini 49,2% BDP-a. I zapošljavanje u stranim poduzećima bilježi blagi rast, kako je vidljivo na sljedećem grafikonu, od 14,1 do 15,8%.

Grafikon 2. Zaposlenost stanovnika EU u stranim poduzećima

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: Eurostat, 2022.

Tablica u nastavku prikazuje BDP per capita u EU i odabranim zemljama svijeta od 1961. do 2021. godine.

Tablica 3. BDP per capita u EU i odabranim zemljama od 1961. godine do 2021. godine, u dolarima

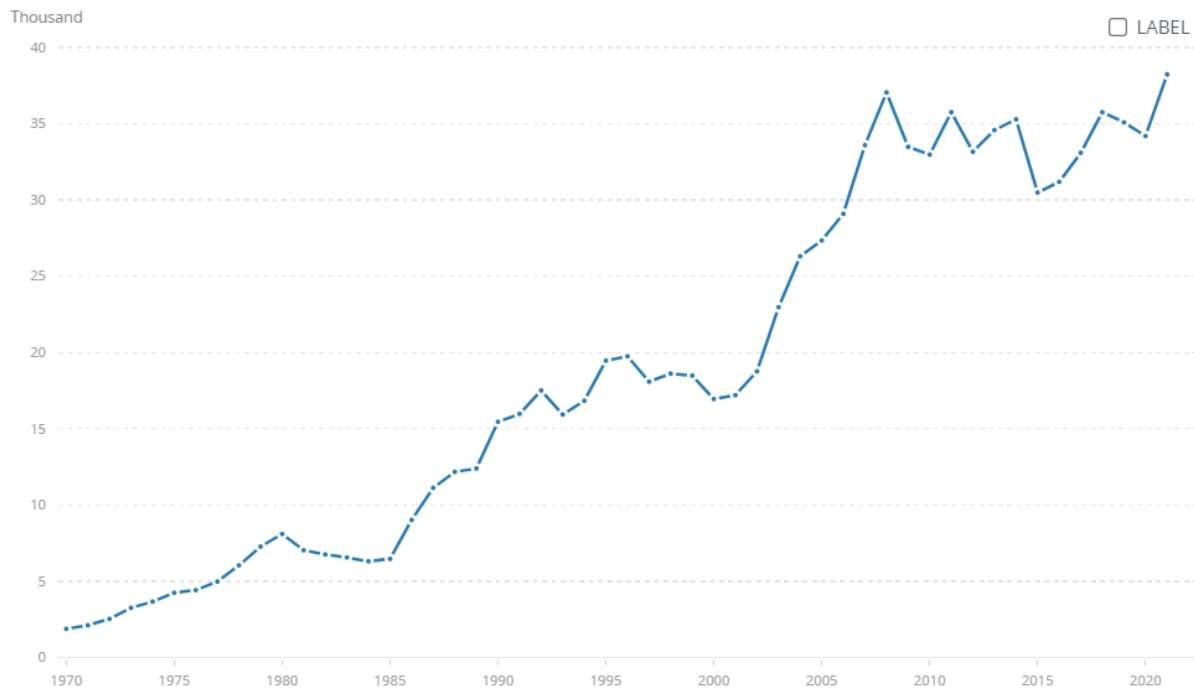
Područje	1961	1971	1981	1991	2001	2021
Kina	75,80584	118,6546	197,0715	333,1421	1053,108	12556,33
Njemačka		3192,134	10209,07	23357,76	23628,33	50801,79
Europska unija		2113,363	7032,037	15972,32	17199,11	38234,13
Rusija				3490,452	2100,353	12172,79
SAD	3066,563	5609,383	13976,11	24342,26	37133,62	69287,54
Svijet	471,5442	880,2664	2599,298	4426,035	5427,391	12262,93

Izvor: vlastita izrada autorice prema podacima iz: The World Bank, 2022

Vidljivo je kako BDP per capita raste od samog početka te da je SAD imao postotak porasta od 2159% ako se 1961. gleda kao bazna godina. Kina je imala 16641% porasta, Njemačka 1491% porasta (od 1971. godine), EU 1709%, a prosjek svijeta je 2503, što znači da je EU imala manji porast per capita BDP-a od prosjeka svijeta.

Ako se pogleda statistika samo EU, grafikonom se najbolje može prikazati razlika u porastu ili padu iz godine u godinu. Grafikon u nastavku prikazuje BDP per capita u EU od 1970. do 2021. godine.

Grafikon 3. BDP per capita u EU od 1970. do 2021. godine

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: The World Bank, 2022

Najveći porast EU je imala od 2001. do 2008. godine, nakon čega slijedi pad i mala oscilacija. 2021. godina je prva godina kada EU ima veći BDP per capita od 2008. godine. U nastavku je prikazan postotak izvoza u ukupnom svjetskom izvozu za odabrane zemlje od 1989. do 2019. godine.

Tablica 4. Postotak izvoza u ukupnom svjetskom izvozu za odabrane zemlje od 1989. do 2019. godine

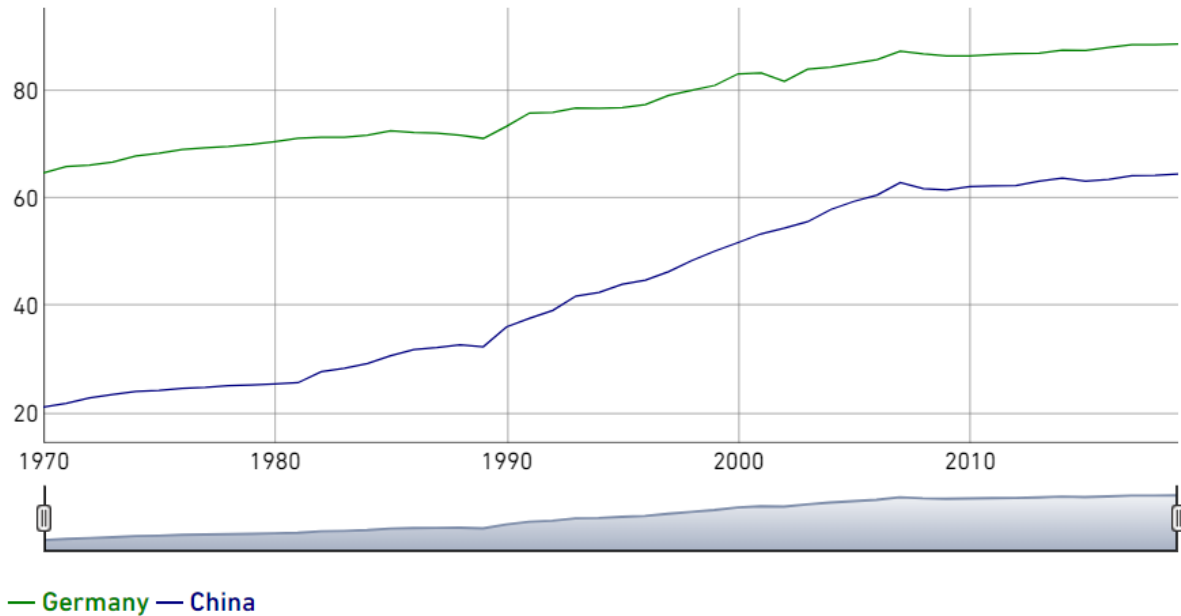
Zemlja	1989	1999	2009	2019
Kina	1,5654	2,8696	7,1152	9,0691
Njemačka	4,6638	7,9903	6,9747	6,3479
Italija	4,592	3,5087	3,2878	2,4866
Rusija		0,6274	1,3279	1,2404
UK	6,0541	5,6242	4,1514	3,6658
US	22,999	17,838	11,633	12,947

Izvor: vlastita izrada autorice prema podacima iz: WITS World Bank, 2022

Vidljivo je da Njemačka sama ima u 2019. postotak izvoza u globalnom izvozu 6,35%, dok Kina ima 9,07%. Prema podacima Eurostata (2021) EU, Kina i Sjedinjene Američke Države tri su najveća globalna igrača u međunarodnoj trgovini 2004. kada je Kina prestigla Japan. U 2020. ukupna razina robne razmjene (izvoz i uvoz) zabilježena za EU iznosila je 3 646 milijardi eura (bez razmjene unutar EU) što je bilo 423 milijarde eura niže od vrijednosti za Kinu i 285 eura milijardi iznad razine zabilježene u Sjedinjenim Državama. Zbog pandemije COVID-19 ukupna trgovina za EU (-10%) i Sjedinjene Države (-9%) naglo je opala, dok je trgovina Kine porasla za 2%. Za EU je uvoz (-12 %) pao više od izvoza (-9 %). Suprotno vrijedi za Sjedinjene Države (-13 % za izvoz, -6 % za uvoz). Za Kinu je uvoz pao za 1 % dok je izvoz porastao za 4 %. EU je 2020. imala drugi najveći udio u globalnom izvozu i treći najveći udio u uvozu robe. Izvoz robe EU bio je ekvivalentan 15,1% ukupnog svjetskog izvoza. Samo je Kina (17,8 %) imala veći udio, dok su Sjedinjene Američke Države (9,8%) slijedile malo dalje. Ovo pokazuje značajnu moć EU kao cjeline u trgovinskoj razmjeni cijelog svijeta.

Švicarski ekonomski institut ETH Zurich stvorio je indeks globalizacije KOF koji mjeri gospodarsku, društvenu i političku dimenziju globalizacije. Globalizacija na gospodarskom, društvenom i političkom području u porastu je od 1970-ih prema indeksu, a poseban je poticaj dobila nakon završetka Hladnog rata. Kao primjer prikazana je razina KOF indeksa globalizacije za Kinu i Njemačku u periodu od 1970. do 2019. godine.

Slika 1. KOF indeks globalizacije između Njemačke i Kine

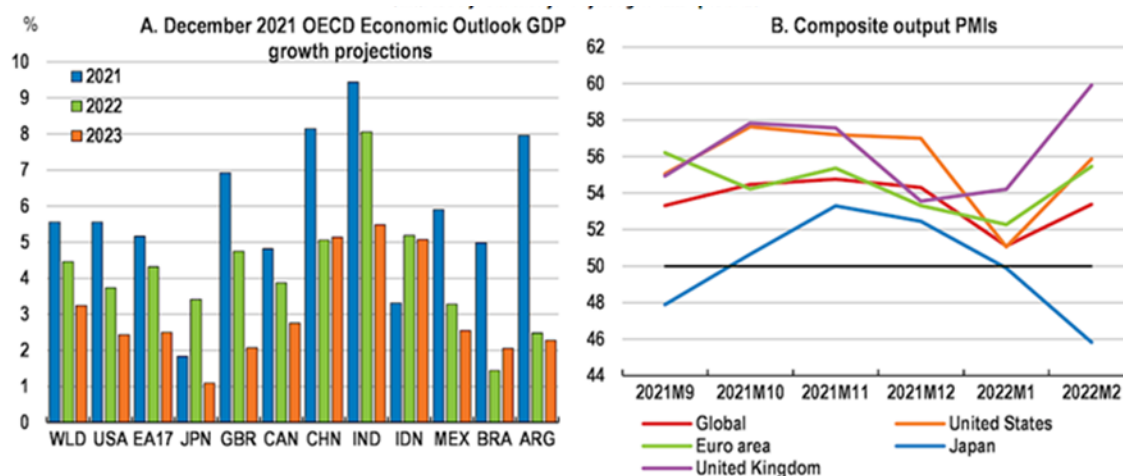
Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: ETH Zurich, 2022.

Vidljivo je da su obje zemlje slijedile slične putanje, iako je kineska globalizacija imala dramatičniji rast. Kroz promatranje KOF indeksa globalizacije u više zemalja i regija svijeta, moguće je uočiti da Europska unija ima nešto sporiji rast indeksa globalizacije od zemalja koje su u nekom trenu imale (ili još uvijek imaju) manje razvijenu i manje stabilnu ekonomiju. To potvrđuje i pretpostavku ekonomske konvergencije-da će manje razvijene zemlje brže rasti nego više razvijene zemlje, koje imaju tendenciju blažeg rasta, stagnacije, pa čak i padanja. Kao što je navedeno, Europska unija ulazi u put globalizaciji oprezno zadnjih godina. Razlike u mogućnosti snalaženja s globalizacijom između zemalja EU mogu biti poprilično velike, što pokazuje na to da postoji veliki disparitet u razvoju pojedinih regija EU. U svakom slučaju, EU mora raditi (a i radi kroz strategije razvoja) na izjednačavanju statusa zemalja koje se u njoj nalaze.

3.6. Utjecaj rata u Ukrajini na globalizaciju

Uza sve trenutne svjetske probleme i pandemiju, Ruska invazija na Ukrajinu ostavlja ogroman utjecaj na EU, ali i cijeli svijet, kao velika globalna kriza i ozbiljan ekonomski šok neizvjesnog trajanja i razmjera. Ova bilješka daje prvu procjenu potencijalnog utjecaja sukoba na globalno gospodarstvo, na temelju dosad viđenih šokova i implikacija politike (OECD, 2022). Prije sukoba, očekivalo se da će se globalni oporavak od pandemije nastaviti 2022. i 2023., potpomognut kontinuiranim napretkom u globalnim naporima za cijepljenje, makroekonomskim politikama podrške u glavnim gospodarstvima i povoljnim finansijskim uvjetima. *Ekonomski izgledi OECD*-a iz prosinca 2021. projiciraju rast globalnog BDP-a od 4,5% u 2022. i 3,2% u 2023. godine (Slika 2a). Naknadni podaci o nacionalnim računima i visokofrekventni pokazatelji početkom 2022. ostali su uglavnom u skladu s ovim izgledima, s tim da se poslovna aktivnost brzo oporavila nakon prekida s varijantom *Omicron* u većini zemalja (Slika 2b). Istodobno, više cijene hrane i energije, ograničenja u opskrbi povezana s pandemijom i brzi oporavak potražnje od sredine 2020. godine doveli su do ubrzanja i širenja inflacije u većini gospodarstava OECD-a, osobito u Sjedinjenim Američkim Državama, Latinskoj Americi i mnogim zemljama. Gospodarstva srednje i istočne Europe.

Slika 2. Prije rata bio je u tijeku globalni oporavak a) prosinac 2021., b) kompozitni izlazni PMI

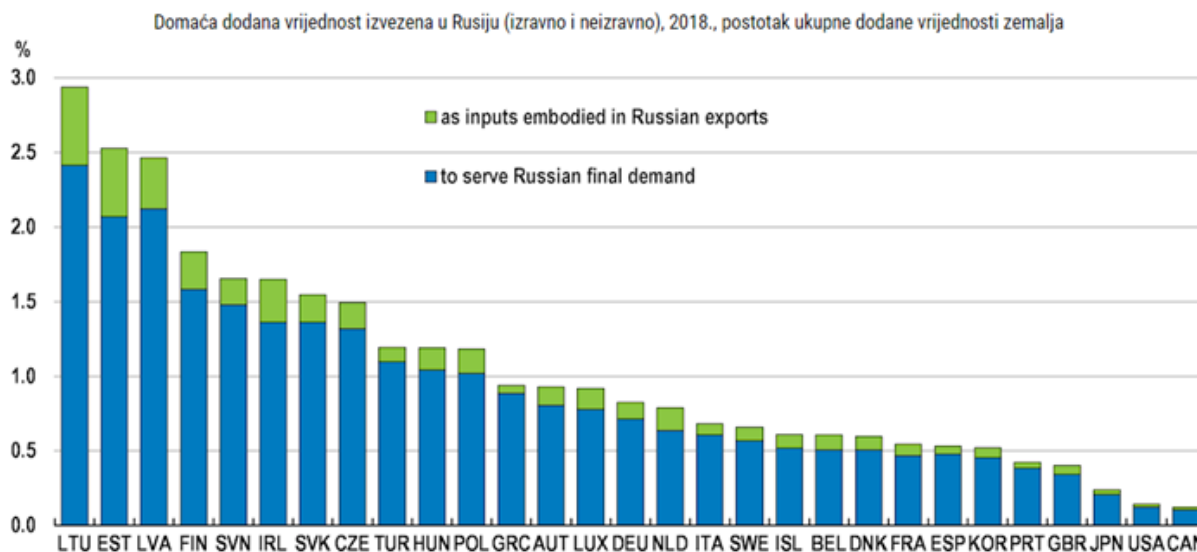

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: OECD, 2022

Rat u Ukrajini stvorio je novi negativni šok opskrbe za svjetsko gospodarstvo, baš kada se činilo da su neki od izazova u opskrbnom lancu viđeni od početka pandemije počeli blijedjeti. Posljedice rata djelovat će kroz mnogo različitih kanala i vjerojatno će se razviti ako se sukob dalje produbi.

U nekim aspektima, izravna uloga Rusije i Ukrajine u globalnoj ekonomiji je mala. Zajedno čine samo oko 2% globalnog BDP-a po tržišnim cijenama i sličan udio u ukupnoj globalnoj trgovini, uz ograničenu bilateralnu trgovinu za većinu zemalja (Slika 3.). Financijske veze s drugim zemljama također su općenito skromne. Zalihe izravnih stranih ulaganja u Rusiji i Rusiji u drugim gospodarstvima čine između 1-1½ posto ukupnog globalnog ulaganja. Konsolidirana prekogranična bankovna potraživanja banaka koje izvješćuju BIS-a prema rezidentima Rusije i Ukrajine predstavljala su manje od 0,5% ukupnog globalnog iznosa u trećem tromjesečju 2021. godine.

Slika 3. Većina zemalja OECD-a ima ograničene trgovinske veze s Rusijom

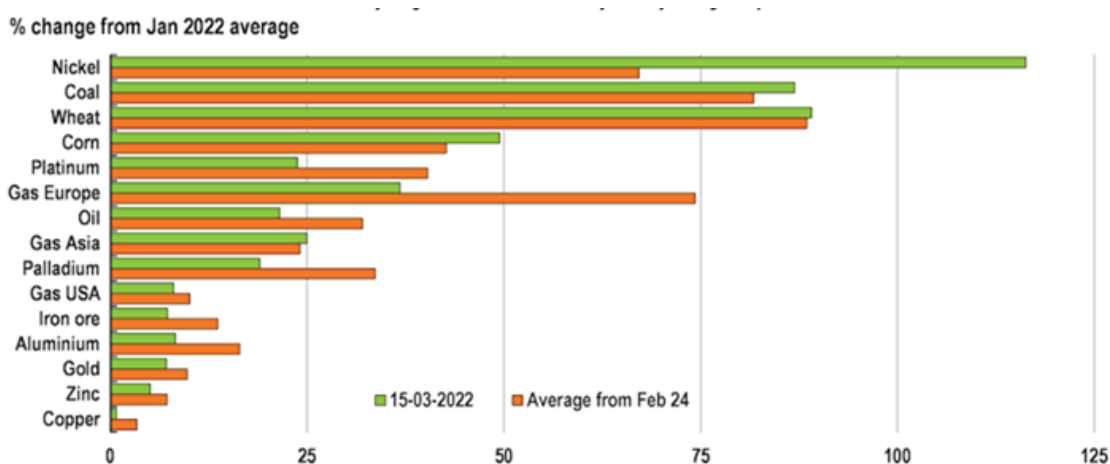

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: OECD, 2022

U jednom pogledu, međutim, Rusija i Ukrajina imaju važan utjecaj na globalnu ekonomiju. To je zahvaljujući njihovoj ulozi glavnih dobavljača na brojnim tržištima robe. Rusija i Ukrajina zajedno čine oko 30% svjetskog izvoza pšenice, 20% kukuruza, mineralnih gnojiva i prirodnog plina te

11% nafte (OECD, 2022). Osim toga, opskrbeni lanci diljem svijeta ovise o izvozu metala iz Rusije i Ukrajine. Rusija je ključni dobavljač paladija, koji se koristi u katalitičkim pretvaračima za automobile, i nikla, koji se koristi u proizvodnji čelika i proizvodnji baterija. Rusija i Ukrajina također su izvori inertnih plinova kao što su argon i neon, koji se koriste u proizvodnji poluvodiča, te veliki proizvođači titanske spužve, koja se koristi u zrakoplovima. Obje zemlje imaju i globalno važne rezerve urana.

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: OECD, 2022.

Slika 4. Porast cijena ključnih izvoznih roba Rusije i Ukrajine

Unatoč maloj ekonomskoj veličini Rusije, rat i povezane sankcije već uzrokuju poremećaje globalne prirode kroz financijske i poslovne veze. Financijske sankcije uvedene Rusiji usmjerene su na odabrane pojedince i banke, smanjen pristup stranom kapitalu i zamrznuti pristup deviznim rezervama koje drži Središnja banka Rusije (CBR) u zapadnim gospodarstvima. Kao rezultat toga, rublja je naglo deprecirala, kamatna stopa CBR-a porasla je za 10,5 postotnih bodova na 20%, a premije rizika na ruski državni dug su porasle (OECD, 2022). Kašnjenja i poteškoće u međunarodnim plaćanjima ometaju trgovinu i mogu dovesti do neplaćanja duga u Rusiji. Uvjeti su se također pooštrili na financijskim tržištima diljem svijeta, što odražava veću nesklonost riziku i neizvjesnost, s većim premijama rizika i deprecijacijama valute koje se također javljaju u mnogim tržištima u nastajanju te gospodarstvima srednje i istočne Europe s relativno jakim poslovnim

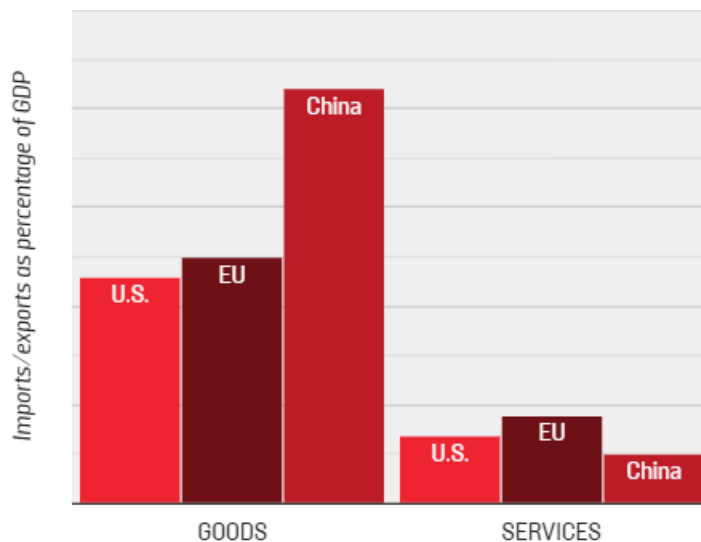
vezama s Rusijom. Komercijalna zračna putovanja i teretni promet također se preusmjeravaju ili u potpunosti prestaju s radom, povećavajući troškove poslovanja, a mnoge multinacionalne tvrtke obustavile su poslovanje u Rusiji. Veličina ekonomskog utjecaja sukoba vrlo je neizvjesna i ovisit će dijelom o trajanju rata i političkim odgovorima, ali je jasno da će rat rezultirati značajnim kratkoročnim usporavanjem globalnog rasta i značajno jači inflatorni pritisci.

Ilustrativne simulacije sugeriraju da bi se globalni rast mogao smanjiti za više od jedan postotni bod, a globalna inflacija porasti za blizu dva i pol postotna boda u prvoj punoj godini nakon početka sukoba. Ove se procjene temelje na pretpostavci da šokovi robnih i financijskih tržišta zabilježeni u prva dva tjedna sukoba traju najmanje godinu dana i uključuju duboku recesiju u Rusiji, s padom proizvodnje za više od 10% i porastom inflacije blizu na 15 postotnih bodova.

3.7. Izazovi trgovinske politike Europske unije

Budući da izvoz može biti izvor ranjivosti, ali i snage, usredotočenija mjera trgovinske moći je ovisnost o stranim tržištima. Što je zemlja više ovisna o trgovini, to je manje moćna. Europa je nešto više ovisna o trgovini od Sjedinjenih Država, ali daleko manje od Kine. To pokazuje slika u nastavku:

Slika 5. Ovisnost o vanjskoj trgovini

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: Moravcsik, 2017.

EU je otvoreno gospodarstvo koje ne može bez svjetske trgovine. Također je glavni igrač u svjetskoj trgovini: to je vodeća trgovinska regija koja pokriva 16,72% svjetske trgovine robom i uslugama u 2017. godine. Veliki je izvoznik industrijske robe i usluga: 2. izvoznik industrijske robe pokrivajući 15,2% svjetskog izvoza u 2017.; i vodeći izvoznik usluga, pokrivajući 22,2% svjetskog izvoza u 2017 (de Laroussilhe, 2019). Rezultati straživanja Eurobarometra pokazuju da 60% Europljana smatra da imaju osobnu korist od međunarodne trgovine, 16 postotnih bodova više nego prije 10 godina u vrijeme prethodne ankete. Istraživanje je također otkrilo da 71% ispitanika vjeruje da je EU učinkovitija u obrani trgovinskih interesa njihovih zemalja nego kada zemlje djeluju same (European Commission, 2019).

Istodobno, mnogi europski građani također smatraju globalizaciju prijetnjom zapošljavanju i izvorom rastućih nejednakosti. To pomaže objasniti povećanu važnost trgovinske politike u domaćim političkim raspravama i aktivnostima. Primjeri uključuju negativan rezultat nizozemskog savjetodavnog referenduma o ratifikaciji Sporazuma o pridruživanju EU-a i Ukrajine, velike demonstracije u nekim državama članicama – posebice Njemačkoj – protiv Transatlantskog sporazuma o trgovini i ulaganjima (TTIP) sa SAD-om i protivljenje Sveobuhvatnom gospodarskom i trgovinski sporazum (CETA) s Kanadom (Hoekman i Puccio, 2019).

Analiza pozitivnih efekata TTIP-a (Bruegel, 2016) za EU pokazala su očekivanja da će nacionalni dohodak biti 0,3 posto veći svake godine, a BDP 0,5 posto veći za EU i 0,4 posto za SAD. Plaće i za nisko i za visokokvalificirane radnike rastu za 0,5 posto u EU, a očekuje se porast bilateralne trgovine za 27 posto na izvozu EU-a u SAD i 35,7 posto na izvozu SAD-a u EU. Predviđali su da će potrošačke cijene u EU u prosjeku porasti za 0,2 posto, au SAD-u pasti za 0,1 posto. U međuvremenu će uvozni proizvodi i usluge iz SAD-a pojeftiniti za 4,1 posto, posebice u poljoprivrednom sektoru kroz smanjenje carina.

Izrazita značajka protivljenja trgovinskim pregovorima s Kanadom i SAD-om bila je istaknutost regulatornih briga za razliku od strahova povezanih s gubitkom radnih mjesta. Zabrinutost je usmjerena na implikacije trgovinskih sporazuma na regulatorne ovlasti, njihovu značajnost u rješavanju neekonomskih problema kao što su zaštita okoliša i standardi rada te, u slučaju susjednih zemalja, bojazan da bi trgovinski sporazumi mogli biti prvi korak prema mogućem pristupanju EU. Brige oko mogućnosti reguliranja bile su u središtu rasprava oko poglavlja

trgovinskih sporazuma o zaštiti ulaganja. Mnoge zabrinutosti odražavale su nerazumijevanje onoga što trgovinski sporazum radi. Drugi – posebice u pogledu zaštite ulagača – rezultirali su usvajanjem novog pristupa rješavanju sporova vezanih uz ulaganja. Upravljanje i rješavanje zabrinutosti građana EU-a u vezi s potencijalnim posljedicama trgovinskih sporazuma važno je za EU. Oni su glavni alat vanjske politike. Oni su također ključni mehanizam s kojim se može odgovoriti na veće pribjegavanje protekcionizmu od strane SAD-a i velikih gospodarstava u nastajanju kao zastoja u slučaju neuspjeha napora za revitalizaciju WTO-a (Hoekman i Puccio, 2019). WTO „ovih dan“a ima mnoge probleme zbog promatranja ove organizacije kao tradicionalne i neefektivne, a potrebna mu je velika reforma jer je kao nadnacionalna organizacija iznimno bitan u trgovini—stabilno trgovinsko okruženje sa WTO-om u središtu važnije je nego ikad za rješavanje izazova današnjice. Loši stavovi prema upravljanju WTO-u nisu jedini noviji izazov. Već je spomenuta izazovna vanjska politika SAD-a u posljednjim godinama (kojoj donekle slijedi oporavak, kao što je navedeno).

Hoekman i Puccio (2019) navode da je slijeđenje politike Amerika na prvom mjestu uključivalo jednostrane protekcionističke mjere SAD-a, uključujući globalne zaštitne mjere protiv uvoza perlica rublja i solarnih panela i ograničenja uvoza čelika i aluminijskih motiva motivirana nacionalnom sigurnošću. Širok raspon uvoza iz Kine podvrgnut je dodatnim carinama kao osveta za navodne nepoštene kineske trgovinske prakse. Ove mjere dovele su do uzvratnih akcija protiv američkog izvoza. Protumjere EU-a utječu na američki izvoz žitarica, sokova, duhana, odjeće, proizvoda od željeza i čelika, motocikala i čamaca. EU je također pokrenuo zaštitnu akciju kako bi spriječio preusmjeravanje čelika iz SAD-a u EU i osporio je zakonitost američkih protekcionističkih mjera pred WTO-om. Kao reakcija na protumjere, SAD je pokrenuo istragu nacionalne sigurnosti o uvozu automobila. Povećanje carina na uvoz automobilskih proizvoda imalo bi značajan negativan učinak na proizvođače iz EU. Ako se održi, rezultirajući eskalirajući trgovinski rat može imati samo štetne posljedice za svjetsko gospodarstvo. Ovaj trgovinski rat dodatno su rasplamsali i električni automobili za koje državljani SAD-a mogu otpisati određeni iznos poreza ako je auto proizveden u SAD-u (Politico, 2022). S jedne strane ovo potiče proizvođače da smanje ovisnost o stranim poduzećima, a s druge strane Europskoj uniji postavlja određena ograničenja.

SAD aktivno ponovno pregovara o svojim postojećim trgovinskim sporazumima i jasno je stavio do znanja da izbjegava multilateralnu suradnju – što se ogleda u odluci o povlačenju iz

Transpacifičkog partnerstva (TPP). EU aktivno pregovara sa SAD-om, uključujući razgovore o bilateralnom sporazumu o tarifama za industrijsku robu, ponovno razmatranje mogućnosti za regulatornu suradnju specifične za sektor i trilateralne napore s Japanom i SAD-om usredotočujući se na zajedničke brige u vezi s kineskim trgovinskim politikama. EU također surađuje sa SAD-om oko reforme WTO-a. Usporedno s tim, EU je pojačao napore za sklapanje trgovinskih sporazuma s velikim gospodarstvima kao sredstvo za poboljšanje upravljanja trgovinskim odnosima i proširenje suradnje na područja politike koja utječu na sposobnost poduzeća da se pošteno natječu za tržišta (Hoekman i Puccio, 2019).

Upravo kako bi se pozabavila situacijama kao što je protekcionistička politika EU, prošle je godine uvela nova pravila, koja dopuštaju „osvetu“ kada je trgovinski spor blokiran u WTO-u ili kada treba proširenje opsega uredbe i mogućih protumjera trgovinske politike na usluge i određene trgovinske aspekte prava intelektualnog vlasništva (European Commission, 2021).

Iako je SAD i dalje ključni trgovinski partner EU-a, gospodarstva u nastajanju su postala važnija. Kina je na prvom mjestu kao izvor uvoza iz EU, a na drugom mjestu kao odredište za izvoz iz EU. Azijske zemlje najveće su tržište za izvoz EU-a, koje čine trećinu ukupnog izvoza robe, a slijede ih Sjeverna Amerika (27 %) i europske zemlje koje nisu članice EU-a (23 %). Trgovinski rat između SAD-a i Kine nudi priliku EU-u za suradnju s Kinom. Dugotrajni su razgovori o Sveobuhvatnom ulagačkom sporazumu. Proširivanje ovoga na trgovinu i rješavanje zabrinutosti koje poslovanje EU-a ima u vezi s politikama narušavanja tržišnog natjecanja u Kini, uz pružanje veće sigurnosti u pogledu sposobnosti kineskih tvrtki da izvoze svoju robu i ulažu u EU, bilo bi korisno za obje strane (Hoekman i Puccio, 2019).

S obzirom na važnost trgovinskih tokova između EU-a i Kine, bilateralni trgovinski sporazum mogao bi pomoći u nadoknadi troškova i za EU i za Kinu ako trgovinski sukobi sa SAD-om nastave prevladavati. To bi također moglo omogućiti pregovore o odredbama koje se bave brojnim pitanjima koja EU ima s Kinom, kao što su javna nabava, tretman investitora iz EU-a i aktivnosti državnih poduzeća. Odustajanje od međunarodne suradnje i angažmana SAD-a, ako se održi, povećava značaj i potencijalnu isplatu konstruktivnog angažmana s Kinom, nadovezujući se na opsežne bilateralne interakcije i dijaloge održane posljednjih godina (Hoekman i Puccio, 2019).

Posebno područje u kojem bi suradnja EU-a i Kine u trgovini i ulaganjima mogla biti korisna za obje strane je kineska inicijativa Pojas i put (BRI). Pokrenut 2013., BRI je program za ulaganje preko 1 bilijun dolara u infrastrukturu koja povezuje Kinu s Azijom, Afrikom i Europom. BRI predstavlja važnu priliku za poboljšanje povezanosti i smanjenje trgovinskih troškova.

Zahvaljujući BRI-ju, Kina je unaprijedila svoje gospodarske odnose s mnogim zemljama na gotovo svim kontinentima. Naime, afrički kontinent postao je najvažniji partner Kine. Kineski dobici u proteklom desetljeću također su potaknuli druge zemlje da usvoje slične strategije za otvaranje novih tržišta. Na primjer, nedavno se pojavila “Build Back Better World” koju vode Sjedinjene Države ili „Clean Green Initiative“ koju je pokrenulo Ujedinjeno Kraljevstvo može se reći da su inicijative u istom smjeru, manifestacija njihove volje da imaju Put svile njihov.

Europska unija predstavila je svoj projekt Global Gateway 1. prosinca 2021. godine. Projekt ima za cilj podržati razvoj infrastrukture diljem svijeta, koji se doživljava kao europska alternativa kineskom BRI-u. Predsjednica Europske komisije von der Leyen izjavila je da EU želi da je se u svijetu vidi kao partnera i da je cijene zbog svojih demokratskih vrijednosti, dok je izričito navela da je Global Gateway drugačiji način da se ova infrastruktura globalno ostvari, prema navođenju Erbas (2022).

Trgovinska politika ne mora se odnositi samo na trgovinu u fizičkom smislu. U ovako globaliziranom dobu, digitalizacija je vrlo važna. Iako ne postoji jedinstvena priznata i prihvaćena definicija digitalne trgovine, sve je veći konsenzus da ona obuhvaća digitalno omogućene transakcije trgovine robom i uslugama koje se mogu isporučiti digitalno ili fizički, a koje uključuju potrošače, tvrtke i vlade. Odnosno, dok su svi oblici digitalne trgovine omogućeni digitalnim tehnologijama, ne isporučuje se sva digitalna trgovina digitalno. Na primjer, digitalna trgovina također uključuje digitalno omogućenu, ali fizički isporučenu trgovinu robom i uslugama kao što je kupnja knjige putem internetskog tržišta ili rezervacija boravka u apartmanu putem odgovarajuće aplikacije (OECD, 2022b)

Digitalizacija povećava opseg i brzinu trgovine. Omogućuje tvrtkama da donesu nove proizvode i usluge većem broju digitalno povezanih kupaca diljem svijeta. Također omogućuje tvrtkama, osobito manjim, korištenje novih i inovativnih digitalnih alata za prevladavanje prepreka rastu, olakšavanje plaćanja, omogućavanje suradnje, izbjegavanje ulaganja u dugotrajnu imovinu

korištenjem usluga temeljenih na oblaku i korištenje alternativnih mehanizama financiranja kao što su grupno financiranje.

Europska komisija (2022) govori o važnosti digitalne trgovine i kako se ona odražava u priopćenju o trgovinskoj politici EU-a, Otvorena, održiva i odlučna trgovinska politika, objavljenom 2021. U priopćenju se navodi da će trgovinska politika igrati ključnu ulogu u postizanju ciljeva EU-a povezanih s digitalnim tranzicijom. Europska poduzeća oslanjaju se na digitalne usluge, a to će se samo povećavati. U tom kontekstu, EU je sebi postavila ambiciozne ciljeve. U priopćenju se navodi da je „podrška europskoj digitalnoj agendi prioritet trgovinske politike EU-a“. Cilj je osigurati vodeću poziciju za EU u digitalnoj trgovini i u području tehnologije, što je najvažnije promicanjem inovacija. Digitalna trgovina u bilateralnim trgovinskim sporazumima Sve veća važnost koju EU pridaje digitalnoj trgovini ogleda se u njegovim bilateralnim trgovinskim sporazumima. Pristup EU-a digitalnoj trgovini u svojim sporazumima o slobodnoj trgovini postupno je prilagođen kako bi odgovorio na ovaj rastući strateški prioritet. Moderni trgovinski sporazumi EU-a sadrže zasebno poglavlje o digitalnoj trgovini. Sveobuhvatni ciljevi ovog poglavlja su: osigurati predvidljivost i pravnu sigurnost za poduzeća; osigurati sigurno online okruženje za potrošače i; ukloniti neopravdane prepreke.

Osim digitalne trgovine, važna svjetska problematika odnosi se na zaštitu okoliša i „zelene strategije“. Ovo velik geopolitički izazov u trgovini, poslovanju i društvu općenito. Napori EU usmjereni su na promjenu trgovanja ugljenom na obnovljive izvore energije. Sama EU nije tako velik problem—prema navodima Borrella (2019), na EU otpada samo 9% globalnih emisija CO₂, a ta brojka opada, dok zemlje G20 koje nisu članice EU-a čine preko 70% emisija.

Zelena politika važan je korak u širenju političkog utjecaja u svijetu, pogotovo jer, prema podacima Europske komisije (European Commission, 2019). EU zajedno sa zemljama članicama doprinosi preko 40% javnom financiranju klimatskih promjena.

4. ZAKLJUČAK

Biti supersila znači biti država koja posjeduje vojnu ili ekonomsku moć, ili oboje, i opći utjecaj znatno nadmoćniji od utjecaja drugih država. Tijekom povijesti bile su poznate određene supersile, kao na primjer Ujedinjeno kraljevstvo tijekom viktorijanskog perioda. Danas se u svijetu nalazi više zemalja koje mogu nositi titulu supersile iz jednog ili drugog razloga.

Iz ovog rada se može zaključiti da EU ima svoj objektivni potencijal svjetske sile. EU koristi svoje materijalne i institucionalne resurse. Ekonomska moć, stanovništvo, vojni potencijal i europski sustav vrijednosti doprinose nadmoći na svjetskoj „pozornici“.

U tijeku razvoja integracije države članice prenose dalekosežne ovlasti na Uniju. Sva središnja područja politike (unutarnja, vanjska, obrambena, socijalna i ekonomska politika) komunitiziraju se uz strogo poštivanje strukture nadležnosti koja je jasno definirana u europskom ustavu. Ideja solidarnosti i cilj izjednačavanja životnih uvjeta znači da se sve više ovlasti prenosi na EU. Općenito, kaže se da europska razina ima veću sposobnost rješavanja problema od nacionalnih država, od kojih su neke nesposobne za reformu. Slijedeći povijest i tradiciju pojedinih država članica i regija, shvaćanje države i sustava vladavine supersile Europe ima svoju kvalitetu. Ove svoje stupove izgradnje društva EU prebacuje (ili po nekima nameće) svakom potencijalnom članu, kao i onima koji to nisu, ali žele biti u dobrim odnosima s EU. Zemlje po uzoru na EU izgrađuju svoje sustave ekonomije, demokracije, ljudskih sloboda, i sl.

Europska vojna nadmoć doprinosi sagledavanju EU kao supersile, ali postoji tromost i birokracija u mobilizaciji koje je potrebno riješiti kako bi zemlje smatrale EU partnerom u slučaju bilo kakve potrebe. Osim toga, ekonomski pokazatelji govore u prilog tome da je Europska unija supersila, a o čemu će biti više riječi u nastavku.

EU prema drugim zemljama projicira veliku ekonomsku moć. Kako bi potaknule političke ustupke, europske zemlje manipuliraju pristupom svojim tržištima, uvjetuju ekonomsku pomoć i razmjenu te iskorištavaju regulatornu i institucionalnu dominaciju, a indikatori ekonomskog razvoja u EU pokazuju rast. Možda ne rast koja je velika kao i neke zemlje u razvoju, ali svakako zavidnu ekonomsku moć po pitanju BDP-a, stranih ulaganja, izvoza i slično.

U procesima globalizacije i trgovinske politike EU ima svoje izazove, posebice u zadnjih nekoliko godina koje obilježavaju velike svjetske krize. Ipak, euro se nameće kao jedna od najvećih svjetskih valuta, a EU stvara koliko-toliko uspješne strategije za „borbu“ na svjetskom tržištu. Kao cjelina, EU ima iznimnu ekonomsku, političku i društvenu snagu.

LITERATURA

1. Algan, Y., Malgouyres, C. i Senik, C. (2020), Territories, Well-being and Public Policy. Les notes du conseil d'analyse économique, no. 55, January.
2. Alpan, B. (2021). Europeanization and EU–Turkey relations: Three domains, four periods. In EU-Turkey Relations. Palgrave Macmillan, Cham.
3. Alves Dias, P. i sur. (2018). EU coal regions: opportunities and challenges ahead, EUR 29292 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
4. Arbolino, R. i Di Caro, P. (2020). Can the EU funds promote regional resilience at time of Covid-19? Insights from the Great Recession, Journal of Policy Modeling, forthcoming.
5. Bairock, P. i Wright, R.K. (1996). Globalization Myths: Some Historical Reflections on Integration, Industrialization and Growth in the World Economy, UNCTAD Discussion Paper, No. 113
6. BBC (2017). Merkel: Europe 'can no longer rely on allies' after Trump and Brexit. Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-40078183> (pristup: 15.9.2022.)
7. Birchfield, V.L. (2011). The EU's Development Policy: Empirical Evidence of 'Normative Power Europe?'. In Normative Power Europe edited by Richard Whitman. London: Palgrave
8. Blockmans, S. (2021). EU-US Relations: Reinventing the Transatlantic Agenda. <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2021/number/1/article/eu-us-relations-reinventing-the-transatlantic-agenda.html> (pristup: 15.9.2022.)
9. Borrell, J. (2019). The EU Green Deal – A global perspective. Dostupno na: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-green-deal-%E2%80%93-global-perspective_en (pristup: 15.9.2022.)
10. Borić, I. (2018). Regionalni razvojni dispariteti u Europskoj uniji. Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku (1-2): 91-106.
11. Botta, E. (2019). A review of “Transition Management” strategies: Lessons for advancing the green low-carbon transition, OECD Green Growth Papers, 2019-04, OECD Publishing, Paris.

12. Bruegel (2016). The benefits and drawbacks of TTIP. Dostupno na: <https://www.bruegel.org/blog-post/benefits-and-drawbacks-ttip> (pristup: 15.9.2022.)
13. Chinn, M., i Frankel, J. A. (2008). Why the euro will rival the dollar. *International Finance*. 11 (1): 49–73
14. De Laroussilhe, O. (2019). New challenges for the European Union’s trade policy. *Policy Paper European Issues*.
15. Delputte, S. i Verschaeve, J. (2015). The role of the European Parliament in EU development policy. U *The European Parliament and its International Relations*, edited by Stelios Stavridis and Daniela Irrera, 35-51. Abingdon: Routledge
16. Demertzis, M. (2022). Repurposing the Peace Dividend. Dostupno na: <https://www.bruegel.org/comment/repurposing-peace-dividend> (pristup: 15.9.2022.)
17. Dijkstra, L., Poelman, H. i Rodríguez-Pose, A. (2019), The geography of EU discontent, CEPR Discussion Paper DP14040.
18. Eckes, Christina. (2014). How the European Parliament’s participation in international relations affects the deep tissue of the EU’s power structures. *International Journal of Constitutional Law* 12(4): 904–929
19. European Commission. (2019). Eurobarometer survey: Majority of EU citizens positive about international trade Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_19_6294 (pristup: 15.9.2022.)
20. European Commission. (2019). The European Union continues to lead the global fight against climate change. Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/IP_19_5534 (pristup: 15.9.2022.)
21. ETH Zurich. (2022). KOF. Dostupno na: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (pristup: 15.9.2022.)
22. Erbas, Y. (2022). The EU’s Alternative to China’s BRI: Global Gateway Project. Dostupno na: <https://behorizon.org/the-eus-alternative-to-chinas-bri-global-gateway-project/> (pristup: 15.9.2022.)
23. European Commission (2021). Strong EU trade enforcement rules enter into force. Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_60 (pristup: 15.9.2022.)

24. Europska komisija (2022). Digital Trade. https://policy.trade.ec.europa.eu/help-exporters-and-importers/accessing-markets/goods-and-services/digital-trade_en (pristup: 15.9.2022.)
25. Europska komisija (2022). EU steps up action to strengthen EU defence capabilities, industrial and technological base: towards an EU framework for Joint defence procurement. Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3143 (pristup: 15.9.2022.)
26. European Union, (2008) Regional Policy Working for the regions: EU Regional Policy 2007- 2013
27. Europska služba za vanjsko djelovanje (2017). Zajednička vizija, zajedničko djelovanje : jača Europa : globalna strategija Europske unije za vanjsku i sigurnosnu politiku. Ured za publikacije. Dostupno na: <https://data.europa.eu/doi/10.2871/42545> (pristup: 15.9.2022.)
28. Europski parlament, Europska unija i njeni trgovinski partneri, https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_5.2.1.pdf (pristup: 15.9.2022.)
29. Europski parlament (2022). Member States' defence investment and capability gaps. Dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729449/EPRS_ATA\(2022\)729449_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729449/EPRS_ATA(2022)729449_EN.pdf) (pristup: 15.9.2022.)
30. Eurostat (2020). Learning mobility statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Learning_mobility_statistics (pristup: 15.9.2022.)
31. Eurostat (2022). Economic Globalization Indicators, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/economic-globalisation/indicators> (pristup: 15.9.2022.)
32. Frisch, D. (2008). The European Union's development policy: A personal view of 50 years of international cooperation, Policy Management Report 15. European Centre for Development Policy Management
33. Gan, C. (2020). Discourse on Europe's migrant crisis in Chinese social media: recontextualising nationalism and defending perceived homogeneity. China Report, 56(1), 19-38.
34. Goecke, H. i Hüther, M. (2016). Regional Convergence in Europe. Intereconomics Review of European Economic Policy, 51(3): 165-171.

35. Hirst, P. i Thompson, G. (1996). *Globalization in Question: The International Economy and Possibilities of Governance*, Oxford: Polity Press
36. Hoekman, B.M. i Puccio, L. (2019). *EU trade policy: challenges and opportunities*. European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies. Dostupno na: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/61589/RSCAS%20PP%202019_06.pdf?sequence=1&isAllowed=y (pristup: 15.9.2022.)
37. IIE (2019). *Number of International Students in the United States Hits All-Time High*. Dostupno na: <https://www.iie.org/Why-IIE/Announcements/2019/11/Number-of-International-Students-in-the-United-States-Hits-All-Time-High> (pristup: 15.9.2022.)
38. Jančić, D. (2017). *TTIP and Legislative-Executive Relations in EU Trade Policy*. *West European Politics*, 40 (1): 202-221
39. Jacoby, W., & Meunier, S. (2010). *Europe and the management of globalization*. *Journal of European public policy*, 17(3), 299-317.
40. Jurčić, L. (2008). *Ekonomska politika Hrvatske u 2007*. U: *Zbornik radova 14. tradicionalnog savjetovanja Hrvatskog društva ekonomista*, 15 . – 17. studenog 2006., Opatija. Zagreb: Ekonomski fakultet.
41. Kaminska J. (2017). *The European Parliament and the Revised European Neighbourhood Policy*. In *The Revised European Neighbourhood Policy*, edited by Dimitris Bouris and Tobias Schumacher, 135-154. London: Palgrave Macmillan
42. Kocka, J. (1995). *The Short Twentieth Century from a European Perspective*. *The History Teacher*, 28(4), 471-477.
43. Krugman, P. (2019). *Regional Economics: Understanding the Third Great Transition*, September.
44. Ladi, S. (2006). *Globalization and Europeanization: Analysing Change*. IBEI Working Paper No. 2006/4.
45. Laser, F. H., i Weidner, J. (2022). *Currency compositions of international reserves and the euro crisis*. *Open Economies Review*, 1-28.
46. Lehne, S. (2020). *How the EU Can Survive in a Geopolitical Age*. Carnegie Europe, Dostupno na: https://carnegieendowment.org/files/2-24_Lehne-EU_Geopolitics.pdf (pristup: 15.9.2022.)
47. Leonard, M. (2006). *Why Europe Will Run the 21st Century*. Perseus Books Group.

48. McKinsey Global Institute (2020). The future of work in Europe. Automation, workforce transitions, and the shifting geography of unemployment, Discussion paper, June.
49. Ministry of Education, The People's Republic of China. Statistical report on international students in China for 2018. Dostupno na: http://en.moe.gov.cn/documents/reports/201904/t20190418_378692.html (pristup: 15.9.2022.)
50. Monfort, P. (2020). Convergence of EU regions redux. Luxembourg: Publications Office of the European Union
51. Moravcsik, A. (2017). Europe Is Still a Superpower. <https://foreignpolicy.com/2017/04/13/europe-is-still-a-superpower/> (pristup: 15.9.2022.)
52. Moretti, E. (2021). The effect of high-tech clusters on the productivity of top inventors. *American Economic Review*, 111(10), 3328-75.
53. Munro, A. (2020). *superpower*. *Encyclopedia Britannica*. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/superpower> (pristup: 15.9.2022.)
54. O'Loughlin, J., & Toal, G. (2019). The Crimea conundrum: legitimacy and public opinion after annexation. *Eurasian Geography and Economics*. Vol 60: 6-27
55. OECD (2019), OECD Regional Outlook 2019: Leveraging Megatrends for Cities and Rural Areas, OECD Publishing, Paris. Dostupno na: <https://doi.org/10.1787/9789264312838-en> (pristup: 15.9.2022.)
56. OECD (2020). Tourism Policy Responses to the coronavirus (COVID-19), updated 2 June 2020.
57. OECD (2022), OECD Economic Outlook, Interim Report March 2022: Economic and Social Impacts and Policy Implications of the War in Ukraine, OECD Publishing, Paris, https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-outlook/volume-2022/issue-2_4181d61b-en (pristup: 15.9.2022.)
58. OECD (2022b). Digital Trade. <https://www.oecd.org/trade/topics/digital-trade/> (pristup: 15.9.2022.)
59. Otsubo, S. (1996). Globalization: A New Role for Developing Countries in an Integrating World, Policy Research Working Paper, No. 1628, The World Bank

60. Politico (2022). Electric cars rekindle transatlantic trade war. Dostupno na: <https://www.politico.eu/article/electric-car-rekindle-transatlantic-trade-war/> (pristup: 15.9.2022.)
61. Radice, H. (1998). Responding to Globalization: Towards a New Critique of International Political Economy, A paper prepared for the conference 'Globalization and Its Discontents', 23rd-24th July 1998, Vancouver
62. Reding, A. (2002). EU in position to be world's next superpower. Chicago Tribune. http://articles.chicagotribune.com/2002-01-06/news/0201060227_1_european-union-bering-sea-common-currency (pristup: 15.9.2022.)
63. Reid, T. R. (2004). The United States of Europe. Penguin Books,
64. Rifkin, J. (2013). The European dream: How Europe's vision of the future is quietly eclipsing the American dream. John Wiley & Sons.
65. Rivoli P. (2008) Putovanje jedne majice globalnom ekonomijom. Zagreb: VBZ Zagreb.
66. Roederer-Rynning, C. (2017). Parliamentary Assertion and Deep Integration: The European Parliament in the CETA and TTIP Negotiations. Cambridge Review of International Affairs 30(5-6): 507-526
67. Rodríguez-Pose, A. (2018). The revenge of the places that don't matter (and what to do about it), Cambridge Journal of Regions, Economy and Society 11: 189–209.
68. Rosén, G. i Raube, K. (2018). Influence beyond Formal Powers: The Parliamentarisation of European Union Security Policy. The British Journal of Politics and International Relations 20(1): 69-83
69. Schneider, M. (2010). Europeanization beyond the EU: The Dynamics of Europeanization in the Southern Mediterranean Partner States. L'Europe en Formation, 356(2), 125-137.
70. Stiglitz, J.E. (2009). Uspjeh globalizacije. Zagreb: Algoritam
71. Spahiu, I. (2015). Exploring the 'faces' of Europeanization from an Albanian perspective. Journal of Contemporary European Research. 11(4): 346-358.
72. Sullivan, J. (2018). The world after Trump: how the system can endure. Foreign Affairs., 97:10.
73. The World Bank. Military Expenditure. Dostupno na: https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD?most_recent_value_desc=true (pristup: 15.9.2022.)

74. The World Bank (2022). Databank. <https://databank.worldbank.org/home.aspx> (pristup: 15.9.2022.)
75. Thompson, G. (1995). Economic Autonomy and the Advanced Industrial State in A.G. McGrew & P.G. Lewis (eds), Global Politics, Cambridge: Polity Press
76. Ülgen, S. (2022). Rewiring Globalization. Brussels: Carnegie Europe
77. UNCTAD (2022). World Investment Report. Dostupno na: <https://unctad.org/topic/investment/world-investment-report> (pristup: 15.9.2022.)
78. Youngs, R. i Ülgen, S. (2022). The European Union's Competitive Globalism. Dostupno na: <https://carnegieeurope.eu/2022/02/17/european-union-s-competitive-globalism-pub-86329> (pristup: 15.9.2022.)
79. Volkov, D. i Kolesnikov, A. (2022). My Country, Right or Wrong: Russian Public Opinion on Ukraine. Dostupno na: <https://carnegieendowment.org/2022/09/07/my-country-right-or-wrong-russian-public-opinion-on-ukraine-pub-87803> (pristup: 15.9.2022.)
80. Veselica, V. (2007). Globalizacija i nova ekonomija. Samobor ; Zagreb : A. G. Matoš
81. Vietor R.H.K. (2010) Kako se zemlje natječu. Zagreb: Mate.
82. Webber, D. (2016). Declining power Europe: the evolution of the European Union's world power in the early 21st century. European Review of International Studies, 3(1), 31-52.
83. Wessel, R. i Takács, T. (2017). Constitutional Aspects of the EU's Global Actorness: Increased Exclusivity in Trade and Investment and the Role of the European Parliament. European Business Law Review 28 (2): 103–117
84. WITS WorldBank (2022). Statistics. Dostupno na: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/WLD/StartYear/1988/EndYear/2019/TradeFlow/Export/Partner/BY-COUNTRY/Indicator/XPRT-PRTNR-SHR#> (pristup: 15.9.2022.)
85. Xu, G. (1998). Anti-American Nationalism in China. since 1989. China Report, 34(2), 179-198.

PRILOZI

Popis slika

Slika 1. KOF indeks globalizacije između Njemačke i Kine.....	24
Slika 2. Prije rata globalni oporavak a) prosinac 2021., b) kompozitni izlazni PMI.....	25
Slika 3. Većina zemalja OECD-a ima ograničene trgovinske veze s Rusijom.....	26
Slika 4. Porast cijena ključnih izvoznih roba Rusije i Ukrajine	27
Slika 5. Ovisnost o vanjskoj trgovini	28

Popis tablica

Tablica 1. BDP odabranih zemalja po godinama (u milijunima dolara)	8
Tablica 2. Odljevi izravnih stranih ulaganja od 1991. do 2021. godine (u milijunima dolara)	10
Tablica 3. BDP per capita u EU i odabranim zemljama od 1961. godine do 2021. godine, u dolarima	21
Tablica 4. Postotak izvoza u ukupnom svjetskom izvozu za odabrane zemlje od 1989. do 2019. godine.....	23

Popis grafikona

Grafikon 1. Izvoz dobara i usluga u % BDP-a EU kroz od 2010. do 2021. godine	20
Grafikon 2. Zaposlenost stanovnika EU u stranim poduzećima.....	21
Grafikon 3. BDP per capita u EU od 1970. do 2021. godine	22